

Laatua etsimässä

Elaine Cunninghamin fantasiakirjojen suomentamisesta.

Pro gradu-tutkielma

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (englanti)

Marraskuu 2006

Mervi Hämäläinen

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

HÄMÄLÄINEN, Mervi

Pro gradu tutkielma, 64 sivua, englanninkielinen lyhennelmä 4 sivua

Käännöstiede (englanti)

Marraskuu 2006

Tässä gradussa tarkastellaan Elaine Cunninghamin kirjoittaman englanninkielisen roolipelifantasiakirjasarjan neljän ensimmäisen kirjan suomennosta välimerkkien ja nimistön osalta. Tarkasteltavana ovat selvästi tekstistä erottuvat välimerkit ajatusviivat, kaksoispisteet ja puolipisteet. Haltialaulun suomentajaa lukuun ottamatta kaikkia kyseisiä välimerkkejä oli käytetty suomennoksissa aivan samalla lailla kuin lähtöteksteissä. Osa niistä vastaa suomenkielen käytäntöä ja osa ei vastannut. Haltialaulun suomentaja oli korvannut kaksi ajatusviivaa pisteellä ja alistuskonjunktiolla, mutta oli muuten jättänyt välimerkit katsottuihin lukuihin. Kaksoispisteiden käyttö tutkituissa luvuissa oli kummassakin kielessä samanlaista.

Nimistöstä löytyy kolmea erilaista käännöstyyppiä: ei käännetty, osittain käännetty ja täysin käännetty. Nämä voi erottaa toisistaan sen strategian mukaan, että jotain englanniksi tarkoittava sana oli käännetty suomeksi ja kaikki suomentajat olivat noudattaneet tätä strategiaa lähes täysin. Haltialaulun kääntäjällä oli nimiä, joiden käännökset vaihtuivat kesken kirjan.

Isojen ja pienten kirjainten käyttö nimissä, etenkin moniosaisissa nimissä, vaihteli suomentajan mukaan. Hopeavarjojen suomentaja käytti suomenkielen mukaisesti pieniä kirjaimia, Haltialaulun suomentaja käytti sekaisin isoja ja pieniä kirjaimia, Haltian varjon suomentaja seurasi orjallisesti alkuteosta ja Perhesalaisuuden suomentaja käytti maantieteellisissä nimissä pieniä kirjaimia, mutta isoja muissa.

Välimerkkien ja nimien suomentamisen tarkkailu voi kertoa siitä, miten paljon aikaa ja resursseja kääntäjällä on ollut käytössään.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. FANTASIAN MÄÄRITELMÄT	3
2.1 FANTASIAN ALALAJIT	5
2.1.1. KORKEA JA MATALA FANTASIA	6
2.1.2 MIEKKA JA MAGIA	8
2.1.3. MUUT ALALAJIT	9
3.1.3.1 Tynn, Zahorski ja Boyer	9
2.1.3.2. Wikipedia	10
2.1.3.3. Amazon.com	11
3. ROOLIPELIT	15
3.1 ROOLIPELIMAAILMAT	16
3.2 ROOLIPELISYSTEEMIT	17
3.3 ROOLIPELIKIRJALLISUUS	17
3.4 FORGOTTEN REALMS	19
4. KAUNOKIRJALLISTEN KÄÄNNÖSTEN ARVIOINNISTA	21
4.1. KÄÄNTÄJÄ KULTTUURIN VÄLITTÄJÄNÄ FANTASIASSA	22
4.2. LAADUN MITTAAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	23
5. VÄLIMERKIT	25
5.1. AJATUSVIIVAT	25
5.2. KAKSOISPISTE	30
5.3. PUOLIPISTE	33
6. NIMISTÖ	38
6.2 CUNNINGHAMIN KIRJAT	40
6.2.1 KÄÄNTÄMÄTTÄ JÄTETYT NIMET	41
6.2.2 KOKONAAN KÄÄNNETYT NIMET	42
6.2.3 OSITTAIN KÄÄNNETYT NIMET	43
6.2.4 POIKKEUKSET	44
6.2.5 EPÄJOHDONMUKAISUUDET KIRJOJEN VÄLILLÄ	49
6.2.6 KIRJOJEN SISÄISET EPÄJOHDONMUKAISUUDET	50
6.2.7 ISOJEN ALKUKIRJAINTEEN KÄYTTÖ	52
8. LÄHTEET:	61

1. JOHDANTO

Fantasiakirjallisuus on nykyisin varsin suosittua varsinkin nuorten parissa ja monet kustantajat suuntaavat fantasian nimenomaan nuorille lukijoille.

Internetissä on paljon keskustelupalstoja samanhenkisille ihmisille. Spekulaatiivisen fiktion lukijat eivät ole tästä poikkeus. Itse asiassa voisi sanoa, että fantasian lukijat ovat erittäin aktiivisia keskustelijoita ja kriitikoita. Koska kaiken ikäiset ihmiset lukevat fantasiaa, heillä on monenlaisia mielipiteitä ja käsityksiä, joista keskustellaan palstoilla hyvinkin vilkkaasti. Yksi keskustelujen aiheista on fantasiakirjojen käännösten laatu. Esimerkiksi Risingshadow.net (<http://www.risingshadow.net/phpBB2/portal.php>) keskustelupalstalla osiossa kirjasto on aiheet: ”Suomennosten taso”, ”Surkein fantasia- tai scifikäännös”, ”Robin Hobb – nimien ym. käännösten ruotimista”, ”Doctor Who ja kääntäminen”, ”Nimen suomentaminen”, ”Tulen ja jään laulun käännöstopic” ja ”Berek Puolikäden paluun suomennos & Covenant keskustelu”. Myös aiheissa, joissa keskustellaan suomennetuista sarjoista tai kirjailijoista, keskustellaan usein käännöksistä ja arvotetaan niitä. Lisäksi kirjojen arvosteluaiheissa on usein arvostelua myös käännöksestä.

Toisella spekulatiivisen kirjallisuuden sivustolla, Babeknabelissa (<http://babeknabel.fi/>), ei ole vastaavia itsenäisiä aiheita, mutta suomennettujen kirjojen arvosteluissa keskustellaan käännöksistäkin.

Osa fantasian lukijoista pitää parempana lukea fantasiaa alkuperäiskielellä, jolla lähes poikkeuksetta tarkoitetaan englantia, koska käännösten oletetaan olevan huonoja. Syiksi huonoihin käännöksiin annetaan ajan ja kunnollisen taustamateriaalin puute sekä tietämättömyys fantasian konventioista. He myös kritisoivat kääntäjien suurta vaihtuvuutta varsinkin sarjojen eri osien välissä. Toisaalta toisinaan kääntäjien oletetaan lukevan fantasiaa jo ennen suomentajaksi ryhtymistä.

Yleensä spekulatiivisen fiktion kääntämisestä ei ole olemassa juurikaan tutkimusta ja nuortenfantasiasta sitä ei ole ollenkaan. Käännösten arvioiminen ja arvottaminen on vaikeaa, koska kriteerejä on monia ja ne ovat usein keskenään ristiriitaisia. Sen takia monet lukijatkin arvioivat käännöksiä eri tavalla. Nuoret myös lukevat nykyisin paljon fantasiakirjoja, joten niiden kieliasu voi vaikuttaa paljonkin juuri nuoriin lukijoihin.

Olen ottanut tähän tutkimukseen materiaaliksi Elaine Cunninghamin viisiosaisesta *Laulut ja miekat* – sarjasta neljä ensimmäistä osaa, jotka on kääntänyt neljä eri suomentajaa. Näitä kirjoja pidetään yleisesti nuorille suunnattuun roolipelifantasiaan kuuluvina. Ne sijoittuvatkin roolipelimaailmaan nimeltä *Forgotten Realms*.

Haltian varjo (2001), jonka on suomentanut Kirsi Kinnunen, lähdeos *Elfshadow* (1991),

Haltialaulu (2002), jonka on suomentanut Lassi Györffy, lähdeos *Elfsong* (1994),

Hopeavarjot (2003), jonka on suomentanut Satu Hlinovsky, lähdeos *Silvershadows* (1996) sekä

Perhesalaisuus (2004), jonka on suomentanut Sari Kare, lähdeos *Thornhold* (1998).

Tutkin, sitä miten eri suomentajat ovat vaikuttaneet suomennosten laatuun siten, että olen nostanut esille helposti nähtävät välimerkkien käytön: ajatusviivat, kaksoispisteet ja puolipisteet. Nämä piirteet tutkin kirjojen ensimmäisistä luvuista sekä *Perhesalaisuuden* toisesta luvusta, koska kirjan ensimmäinen luku on muihin sarjan osiin verrattuna lyhyt. Lisäksi katson nimistön kääntämisen eri strategioita sekä isojen kirjainten käyttöä nimistössä. Tähän olen ottanut materiaaliksi koko kirjat.

2. FANTASIAN MÄÄRITELMÄT

Fantasian määritelmästä ei ole päästy yksimielisyyteen. Tämä on kenties hämmäntävää, kun muistaa, että laajasti määriteltynä fantasia on vanhempi kirjallisuudenlaji kuin realismi. Mikäli myytit ja eri uskontojen pyhät kirjat hyväksytään osaksi fantasiakirjallisuutta, vanhin tiedossa oleva kirja on fantasiaa. Se on sumereenien *Gilgamesh* (2000), joka lienee kirjoitettu noin 2000 eaa., mutta lienee saanut alkunsa kerrottuna tarinoina noin 2800 eaa. Samoin Homeroksen *Odyссеusta* ja *Iliasta* voi kutsua fantasiaksi.

Fantasiakirjallisuutta on yritetty määritellä monin tavoin. Kenties tunnetuin näistä on Todorovin jako kolmeen eri kirjallisuuteen lukijan kokemuksen mukaan:

Fantastinen (fantastic, le fantastique) pohjautuu epäröintiin: fantastinen on olemassa vain niin kauan kuin lukija epäröi sen välillä, ovatko tarinan tapahtumat selitettävissä luonnollisella vai yliluonnollisella tavalla. Tämä on ensimmäinen ehto, jonka fantastisen tekstin tulee täyttää. Toinen on mahdollinen ehto, mutta Todorovin mukaan se on mukana useimmissa fantastisissa teksteissä: myös tarinan hahmo epäröi yliluonnollisen ja luonnollisen selityksen välillä. Kolmas ehto on fantastisen tekstin ydin: tarina ei saa olla allegorinen tai runollinen. [--]

Jos lukija päättääkin tarinan lukemisen jälkeen, että tarinalle on luonnollinen selitys, se ei enää olekaan fantastinen vaan outo (uncanny, l'étrange). Jos hän päättää, että tarina oli mielikuvituksellinen, yliluonnollinen, tarina kuuluu ihmeellisen genreen (marvellous, le merveilleux). (Nieminen 2000: 6, oma suomennos)

Todorovin jaot eivät kuitenkaan vastaa nykyajan odotuksia ja ne onkin suunniteltu määrittelemään lähinnä 1800-luvun kirjallisuutta. Useimmat modernit lukijat tarttuvat fantasiakirjaan odottaen tietynlaista lukukokemusta. Suurin osa varsinkin eepisistä fantasiasta on keskiaikaan pohjautuvaa ja sisältää fantasiaelementtejä, jotka J. R. R. Tolkien teki tutuksi kirjassaan *Taru Sormusten herrasta* (1973–75). Tällaisia ovat esimerkiksi magian käyttö ja fantastiset rodut, kuten haltiat ja kääpiöt. Kuitenkaan läheskään kaikissa fantasiaksi ajatelluissa kirjoissa ei ole Tolkienin käyttämiä fantasiaelementtejä.

Heidi Niemisen gradussa *A Rash Adventure - Translating Fantasy Fiction* (2000) esitellään Todorovin lisäksi kaksi muutakin fantasian määritelmää. Manloven mukaan fantasia on

fiktiota, joka saa lukijan tuntemaan ihmetystä, ja joka sisältää huomattavan ja kieltämättömän ylikuonnollisen elementin tai mahdottomia maailmoja, olentoja tai kohteita, joiden kanssa tarinan kuolevaiset hahmot tulevat ainakin osittain tutuiksi. (Nieminen 2000: 7, oma suomennos)

Humen määritelmä on huomattavasti laajempi: mikä tahansa tarina, joka ei ole yhteneväinen yhteisen todellisuutemme kanssa, on fantasiaa (Nieminen 2000: 8). Tämä määritelmä on yhtä laaja kuin kaksi edellistä on tiukkoja. Nieminen ei allekirjoita varauksetta yhtään näistä teorioista, vaan peräänkuuluttaa teoriaa, joka sijoittuisi niiden välimaastoon.

Yrittäessään määritellä fantasiaa kirjassa *Fantasian monet maailmat* Johanna Sinisalo sanoo Humea mukailleen: ”teksti ei pitäydy ainoastaan tuntemiemme ilmiöiden ja käsitteiden kuvailuun vaan tämän kirjallisuuden aiheet ja teemat ovat enemmän tai vähemmän peräisin arkitodellisuuden ulkopuolelta” (2004: 11). Tämä on erittäin laaja määritelmä, ja Sinisalokin myöntää, ettei se käy pelkästään fantasian määritelmästä.

Tymn, Zahorski ja Boyer määrittelevät fantasian kirjassaan *Fantasy Literature: A Core Collection and Reference Guide* (1979) irrationaalisten tapahtumien, paikkojen ja olentojen kautta. Irrationaalinen tarkoittaa jotain, mitä modernin tieteellisen maailmankuvan mukaan ei voi olla olemassa. Fantasian pitää siis sisältää jotain, mikä eroaa arkitodellisuudesta, eikä ole selitettävissä tieteellisesti. Juuri tieteellinen selitys erottaisi fantasian tieteiskirjallisuudesta.

Yhtenä vaihtoehtona on viime aikoina yritetty saada yleiseen käyttöön termiä spekulatiivinen fiktio, joka sisältäisi kaikki kirjat, joissa on arkitodellisuuden ulkopuolisia elementtejä. Siihen kuuluisi siis fantasian lisäksi tieteiskirjallisuus, kauhu, vaihtoehtoinen historia ja kaikki muu mahdollinen realismiin kuulumaton kirjallisuus. Mielestäni spekulatiivinen fiktio on hyvä termi silloin, kuin tarkoitetaan yleisellä tasolla kaikkea realismista poikkeavaa kirjallisuutta ja

muutakin taidetta. Tällöin ei ole tarvetta määritellä tarkemmin erilaisia alalajeja, vaan voi puhua koko kentästä. Alalajeja on vähintään yhtä vaikea määritellä kuin koko fantasiaa yleensä. Käytänkin sanoja spekulatiivinen fiktion tässä tarkoituksessa.

2.1 Fantasian alalajit

Fantasiaa on jaettu alalajeihin yhtä kauan kuin sitä on yritetty määritellä. Alalajien määritelmiä on kuitenkin ollut monia kuten varsinaisen fantasian määritelmiäkin. Sama sana voi myös tarkoittaa eri asioita eri ihmisille.

Suurin paine alalajeihin tulee markkinoinnista. Vaikka Suomessa spekulatiivinen fiktio yleensä myydään yhteisestä science fiction ja fantasia-osastosta, USA:ssa fantasiakirjaosastot on jaettu erilaisten alalajien mukaan. Tämän voi nähdä etenkin internetkirjakaupoissa.

Fantasian alalajit ovat tärkeitä, koska toisistaan paljon poikkeavilla alalajeilla on erilaiset konventiot, joista sekä kirjoittajan että kääntäjän on hyvä olla tietoisia. Usein fantasian lukijat ja kirjojen kriitikot arvostavat yhtä tai muutamaa alalajia enemmän kuin muita tai yrittävät jopa rajoittaa fantasian käsittämään vain yhden alalajin. Myös fantasiaa tuntemattomat ihmiset yhdistävät fantasian usein vain yhteen alalajiin. Useimmiten tämä alalaji on J. R. R. Tolkienin *Taru Sormusten herrasta* (1973–75) tutuksi tekemä eepinen fantasia, vaikka fantasia ei toki rajoitu tähän alalajiin. Fantasian erilaisten alalajien laajempi tutkiminen toisi suuren yleisön tietoisuuteen sen, että fantasia on muutakin kuin Tolkienin seuraajia.

Käsittelen tässä kolmea tapaa jaotella fantasiaa. Ensimmäinen on Tymnin, Zahorskin ja Boyerin kirjasta *Fantasy Literature: A Core Collection and Reference Guide* (1979). Toinen on Wikipediasta, joka on internetissä toimiva lähde, jota jokainen voi käydä halutessaan täydentämässä. Sillä on kuitenkin toimittajat, jotka valvovat artikkeleiden ja tietojen tasoa. Wikipedian käyttö on

nykyisin yleistymässä ja sitä käytetään usein arkipäivän termien määrittelyyn ja yleiseen tiedonhakuun. Fantasian satunnainen tai vakinainen lukija voi hyvinkin käydä lukemassa fantasian termistöä Wikipediasta. Kolmas on Yhdysvaltojen suurin internetkauppa Amazon.com, jonka valikoimista kirjat ovat vain yksi osa. Kaikilla kolmella on toisistaan eriäviä fantasian alalajeja. Vain kaksi kategoriaa on samoja: korkea ja matala fantasia sekä miekka ja magia. Ne eivät tosin esiinny Amazonin alalajeissa ollenkaan. Käsittelen ensin näitä kahta alalajia.

2.1.1. Korkea ja matala fantasia

Tymn, Zahorski ja Boyer jakavat fantasian karkeasti korkeaan ja matalaan fantasiaan:

a, korkea fantasia (high fantasy), joka sijoittuu sekundaariseen maailmaan, jonka omat luonnonlait säätelevät epärationaalisia aineksia (Tymn et al 1979: 5, oma suomennos). Sekundaarinen tai toissijainen maailma on toinen kuin oikea maailma, jossa me kaikki elämme. Sekundaarinen maailma on kuviteltu ja se voi olla mitä tahansa erittäin yksityiskohtaisesta ja sisäisesti yhtenäisestä maailmasta ylimalkaisesti muutamalla ajatuksella luotuun irrationaaliseen maailmaan. Siinä ei ole kuitenkaan pakko olla irrationaalisia elementtejä, vaan se voi olla esimerkiksi vaihtoehtomaailma, jossa historian kulku on vain hieman muuttunut.

Sekundaarimaailmoja ovat esimerkiksi Ursula K. LeGuinin Maameri (1976–2003) ja Orson Scott Cardin vaihtoehtoinen Amerikka *Alvin* – kirjoissa (1997–2001).

ja

b, matala fantasia (low fantasy), joka sijoittuu meidän todellisuuteemme (Tymn et al 1979: 5, oma suomennos). Siellä pätevät meidän luonnonlakimme, eikä irrationaalisia tapahtumia selitetä mitenkään. Tällaisia tarinoita ovat esimerkiksi Oscar Wilden *Dorian Greyn muotokuva* (1906) ja Neil Gaimanin *Neverwhere* (1998).

Tymn ja kumppanit tuovat esille myös korkean fantasian erikoisluokan, jossa matkustetaan sekundaarisen ja oikean maailman välillä (Tymn et al 1979: 6-7). Tällaisia ovat esimerkiksi Carrollin *Liisan seikkailut Ihmemaassa* (1906) ja J. K. Rowlingin *Harry Potter*-sarja (1997-).

Wikipedian määrittely on yksityiskohtaisempi:

High fantasy eli **korkea fantasia** on [fantasiakirjallisuuden](#) alalaji, jossa tarina sijoittuu kokonaan tai suurimmaksi osaksi kuvitteelliseen maailmaan (sekundaariseen maailmaan).

High fantasy edustaa tavallisesti laveaa eepistä kerrontaa, jossa tapahtumat vyöryvät eteenpäin mahtipontisesti. Tarinat ovat pitkiä ja monipolvisia, ja niiden keskeinen teema on yleensä taistelu yliluonnollista pahuutta vastaan. Kertomukset sijoittuvat tarumaiseen menneisyyteen ja myyttisiin maihin, joissa taikuuden käyttö on yleistä.

High fantasylle ovat tyypillisiä pikkutarkasti luodut kuvitteelliset maailmat, joilla on oma historiansa, mytologiansa, kasvi- ja eläinkuntansa ja jopa pitkälle kehitellyt kuvitteelliset kielet. Näitä maailmoja kansoittavat monenlaiset taruolennot, kuten [lohikäärmeet](#), [kääpiöt](#), [haltiat](#) ja peikot.

Joskus termiä kuitenkin käytetään toisessa merkityksessä eli kun halutaan tehdä ero high fantasyn ja [low fantasyn](#) välillä. Tällöin lajien ero on lähinnä yliluonnollisten elementtien määrässä. High fantasysssa yliluonnollisten elementtien määrä on suuri, kun taas low fantasy on arkisempaa, eivätkä esimerkiksi taruolennot ole kovin yleisiä.

Matala fantasia ohitetaan varsin nopeasti:

Low fantasy ("matala fantasia") on nimitys, jota käytetään useista [fantasiakirjallisuuden](#) alalajeista. Sille on useita häilyviä ja jopa osin ristiriitaisia määritelmiä. Yleensä termiä käytetään kuvaamaan fantasiakirjallisuutta, jossa [taikuutta](#) ja [yliluonnollisia ilmiöitä](#) esiintyy varsin vähän. Yhteistä useimmille määritelmille on myös selvä vastakkainasettelu *Low Fantasyn* ja paremmin määritellyn [High Fantasyn](#) välillä.

Tässä määritelmässä korkea ja matala fantasia joko eroavat toisistaan vain fantasiaelementtien määrän mukaan tai korkea fantasia on eepisen fantasian synonyymi. Toisinaan korkeaa ja matalaa käytetään jopa arvottavasti eri kirjoista.

Korkea ja matala fantasia ovat siis nimityksiä, jotka käyttäjän kannattaa määritellä ennen käyttämistä, mutta ne voivat silti olla ongelmallisia.

Määrittelyssä mainitut sekundaarimaailman omat kasvi- ja eläinkunnat ovat erittäin harvinaisia ja ainoa suomennettu fantasiamaailma, jossa ne eroavat täysin maan kasvi- ja eläinkunnista on E. R. Burroughsin *Mars*- sarja. Tätä sarjaa pidetään kuitenkin miekka ja magia fantasiaan kuuluvana.

2.1.2 Miekka ja magia

Varhainen fantasian muoto on miekka ja magia (sword and sorcery) tai herooinen fantasia (heroic fantasy), kuten sitä myös joskus nimitetään. Se on Tymnin, Zahorskin ja Boyerin mielestä vaikeasti määriteltävissä oleva alalaji. Vuosien aikana sitä on määritelty usealla eri tavalla, joista osa on vielä toisensa poissulkevia. He ovat kuitenkin päätyneet seuraavaan määritelmään: keskeinen hahmo on supersankarin tyylinen barbaari, yleensä miespuolinen. Toiseksi tarina keskittyy taisteluun ja on nopeampainen. Kolmanneksi tarinassa ei ole teemaa eikä syvällisempää tarkoitusta. Neljänneksi kirjoitustyyli on yksinkertainen ja lopuksi tarina sisältää paljon brutaalia väkivaltaa. (Tymn et al, 1997: 23–24.) Kenties tunnetuin esimerkki miekasta ja magiasta on Robert E. Howardin Conan barbaari, jota lienee Suomessa julkaistu enemmän sarjakuvana kuin proosana.

Wikipedian määrittely on lähellä Tymnin, Zahorskin ja Boyerin määrittelyä:

Miekka ja magia on [fantasiakirjallisuuden](#) alalaji, jonka perustajana pidetään yleensä [Robert E. Howardia](#). Miekka ja magia -tarinoiden [sankarit](#) ovat yleensä väkeviä seikkailijoita, jotka käyvät ihmiskunnan hämärässä menneisyydessä taistelua velhoja, noitua, pahoja henkiä ja yliluonnollisia olentoja vastaan. Alalajin kuuluisin hahmo on luultavasti Howardin luoma [Conan Barbaari](#).

Miekka ja magia oli alun perin melko [seksistinen](#) ja [rasistinen](#) kirjallisuuden alalaji jossa sankarin palkkiot olivat yleensä rikkaudet ja kauniit naiset. Miekka & magia tarinoita julkaistiin lähinnä halvoissa viihdelukemistoissa. Nykyään myös monet naiskirjailijat kirjoittavat miekka ja magia -tarinoita, joten seksismi on jonkin verran tasoittunut. Samaa voitaneen sanoa rasismistakin.

Lajityypin [englanninkielistä](#) nimeä Sword & Sorcery käytti ensimmäisen kerran [Fritz Leiber](#). Toinen nimitys lajityypille on *sankarifantasia* (Heroic Fantasy). Se ei välttämättä ole erityisen osuva koska usein sankarit, kuten esimerkiksi Conan, eivät välttämättä aseta muiden etua omansa edelle.

Miekka ja magia vaikuttaisi olevan helpommin määriteltävissä kuin korkea ja matala fantasia. Toisaalta Tymnin, Zahorskin ja Boyerin määritelmän mukaan miekka ja magia sisältyy korkeaan fantasiaan, koska se sijoittuu sekundaarimaailmaan. Näin olisi mahdollista pitää korkeaa fantasiaa yläkäsitteenä ja miekkaa ja magiaa sen alalajina.

2.1.3. Muut alalajit

Matalan ja korkean sekä miekan ja magian lisäksi fantasiaa jaotellaan lukuisiin muihin alalajeihin. Alalajit myös vaihtelevat määrittelijän mukaan.

3.1.3.1 Tymn, Zahorski ja Boyer

Tymn, Zahorski ja Boyer erottelevat seuraavat alalajit. Kaikki suomennokset ovat minun.

A, Myyttipohjaiset fantasiat, jotka hyväksyvät tai olettavat maailmaan yliluonnollisen selityksen. Tällaisia ovat myytit ja monien uskontojen pyhät kirjat. (Tymn et al 1997: 12.)

B, Sadut, jotka polveutuvat myyteistä. Niissä toimijoina ovat ihmiset, vaikka jumalten arkkityyppejä on edelleen jäljellä. Magia on niissä vähemmän luotettavaa kuin myyteissä. (Tymn et al 1997: 14.) Näitä ovat esimerkiksi Carrollin *Liisan seikkailut ihmemaassa* (1906), Traversin *Maija Poppanen* (1936) ja de Saint-Exupéryn *Pikku prinssi* (1951).

C, Goottifantasia keskittyy kuvaamaan tuntematonta ja epäluonnollista sekä niistä kumpuavaa kauhua. (Tymn et al 1997: 15.) Tunnetuin goottifantasiakirjoittaja lienee H. P. Lovecraft. Goottifantasiassa on tietynlainen tunnelma, johon

suomentajan olisi hyvä perehtyä ennen kääntämistä, jotta hän saisi aikaan samanlaisen tunnelman myös suomennoksessa.

D, Tieteisfantasiassa toissijaisen maailman olemassaololle on tieteellinen selitys samoin kuin mahdolliselle matkustamiselle tosimaailmasta sekundaariseen maailmaan. Toissijaisen maailman fantastisia elementtejä ei kuitenkaan selitetä. (Tymn et al 1997: 17.) Esimerkiksi C. S. Lewisin *Äänetön planeetta* (1983) ja sen jatko-osat *Matka Venukseen* (1984) ja *Piinattu Planeetta* (1985) ovat tieteisfantasiaa.

E, Korkeaa fantasiaa kaikenikäisille tarkoittaa kirjoja, jotka ovat korkea fantasian tyyppisiä, mutta joita voivat lukea yhtä lailla aikuiset, nuoret kuin lapsetkin. Tässä alalajissa hahmot kehittyvät ja ovat moniulotteisia, magiaa käsitellään hienostuneesti ja teoilla on aina seurauksensa. (Tymn et al 1997: 27.) Esimerkiksi Ursula K. LeGuinin Maameri-sarja kuuluu tähän alalajiin. Tämä on heidän määrittelyistään ainoa, jota en ole havainnut muiden käyttävän laajasti.

Esimerkiksi satuja kääntäessä suomentajalla on usein toisenlainen kohdeyleisö ja konventiot mielessään kuin korkeaa fantasiaa kääntäessä. Myös myyttejä kääntäessä käänösstrategia voi olla erilainen käyttötarkoituksen perusteella: tieteellinen, antropologinen tutkimus suomennetaan eri tavalla kuin kaikille tarkoitettu kirja kreikkalaisista myyteistä.

2.1.3.2. Wikipedia

Wikipediassa on mainittu kahdeksan alalajia:

Fantasiakirjallisuuden jaottelu alalajeihin on jokseenkin pulmallista. Usein se kuitenkin jaetaan kahdeksaan ryhmään: [selitetty fantasia](#), [aikafantasia](#), [Quest](#), [miekka ja magia](#), [eläinfantasia](#), [käänteis- ja rinnakkaismaailmat](#), [Low Fantasy](#) ja [High Fantasy](#).

A, selitetystä fantasiassa fantastisille elementeille löydetään järkevä selitys. Se kuuluu siis Todorovin kategoriaan outo ja Tymnin, Zahorskin ja Boyerin mukaan ei kuulu ollenkaan fantasiaan.

B, aikafantasia on ajassa matkustusta, mutta ei toiseen todellisuuteen matkustamista. Tässä kategoriassa on yhtymäkohtia tieteiskirjallisuuteen.

C, Quest viittaa jälleen eepiseen fantasiaan. Sen tunnusmerkkejä ovat koko ajan liikkeellä oleva sankari tai ryhmä, jonka tehtävänä on pelastaa maailma. Usein tarinan lopussa jokin suuri tapahtuma muuttaa maailman, yleensä taistelu. Esimerkkinä on Tolkienin *Taru Sormusten herrasta*.

D, eläinfantasiassa päähenkilöinä ovat oman kulttuurinsa kehittäneet eläimet. Esimerkkeinä on annettu Richard Adamsin *Ruohometsän kansa* ja Brian Jacquesin *Redwallin taru*-sarja.

E, käänteis- ja rinnakkaismaailmat sisältävät vaihtoehtoiset maailmat, joihin siirrytään portin kautta.

Rinnakkaismaailmat ovat päällekkäisiä tai limittäisiä maailmoja. [Philip Pullmanin](#) *Universumien tomu* -trilogiassa portti maailmojen väliin leikataan ilmaan tietyllä veitsellä. *Käänteismaailmassa* meille tutut asiat käännetään pääläelleen. [K. A. Applegaten](#) *Everworld* -sarjassa eivät esimerkiksi päde edes fysiikan lait.

Nämä eroavat selvästi Tymnin, Zahorskin ja Boyerin alalajeista. Wikipedian kategorioissa ei oteta ollenkaan huomioon esimerkiksi tieteisfantasiaa tai myyttejä, vaan keskitytään jakamaan korkean fantasian maailmoja entistä pienempiin alalajeihin.

2.1.3.3. Amazon.com

Kaupallinen määrittely vaikuttaa pakostakin ihmisten ajatteluun. Toisaalta kauppiaiden lienee pakko käyttää jonkinlaista jaottelua selkeyden takia. Amazonissa kirjat on jaettu selkeisiin osastoihin, mutta jakoperusteita ei ole missään esillä.

Amazonin fantasiaosaston alalajit: yleinen fantasia (General), vaihtoehtohistoria (Alternate History), novellikokoelmat (Anthologies), kuningas Arthurin tarinat (Arthurian), nykyfantasia (Contemporary), eepinen (Epic), historiallinen (Historical), historia ja kritiikki (History & Criticism), magia ja velhot (Magic & Wizards) ja sarjat (Series).

Nämä poikkeavat molemmista yllä olevista kategorioista. Esimerkiksi kuningas Arthurin ja Pyöreän pöydän ritarien tarinoista on suomennettu vain murto-osa, joten on luonnollista, ettei sitä löydy Suomessa omana kategorianaan. Sen sijaan vaihtoehtohistorian ja historiallisen fantasian raja vaikuttaisi ensin varsin häilyvältä. Kuitenkin ne on rajattu tarkasti, minkä huomaa, kun lähtee tarkastelemaan niitä syvemmin. Amazonin kategorioissa vaihtoehtohistoria-nimikkeen alla olevista kirjoista ei löydy varsinaisia fantasiaelementtejä, vaan ainoastaan tieteelliseen maailmankuvaan perustuvia tarinoita, joissa historian kulku on muuttunut. Maagisen historian kuvaukset on laitettu paradoksaalisesti historiallisen nimikkeen alle. Historia ja kritiikki- nimikkeessä on sekundaarimaailmoja tutkivia kirjoja. Muiden kategorioiden nimet kuvaavat hyvin niiden sisältämiä kirjoja.

Huonosti määritellyt ja alati vaihtelevat alalajit aiheuttavat hämmästyttä fantasiaa lukevillekin. Kirjakauppojen huonosti määritellyt kategoriat vain lisäävät hämäännystä. Lisäksi kahdesta ensimmäisestä määritelmästä puuttuu kaksi perinteistä alalajia: eepinen ja humoristinen fantasia.

Eepisen fantasian isänä pidetään J. R. R. Tolkienia ja lähes kaikki eepiseen fantasiaan kuuluvat kirjat ovat jotain velkaa Tolkienille. Monet eepisen fantasian kirjoittajat ovat melko suoraan matkineet Tolkienia. Wikipedian korkean fantasian ensimmäistä määritelmää voi kutsua myös eepiseksi fantasiaksi.

Humoristisen fantasian tunnetuimpia kirjoittajia Suomessa lienevät Terry Pratchett, Diana Wynne Jones ja Patricia Wrede, jotka kaikki kirjoittavat hieman eri tyylillä. Esimerkiksi Jonesin *Derkinhovin musta ruhtinas* (2001) parodioi

sekundaarimaailman käsitettä ja toissijaisen maailman ja tosimaailman yhteyttä. Kirjassa tosimaailmasta tulevat turistit nauttivat sekundaarimaailmasta kuin huvipuistosta. Wreden *Lumotun metsän kronikoissa* (2001–2002) parodioidaan perinteisiä satuja. Pratchett parodioi *Kiekkomaailma*-sarjassa (1983-) lähes kaikkea mahdollista.

1900-luvun alussa suomennettiin lähinnä lasten ja nuorten fantasiaa, esimerkiksi: Lewisin *Narnia* -sarjan aloitus *Taikurin sisarenpoika* (1959) ja Burroughsin *Marsin sankari* (1969). Vaikka tästä alalajista voi puhua omana lajinaan, sitä ei ole yllä olevissa kategorioissa huomioitu lainkaan. Kuitenkin juuri tämä alalaji voi erottua selvimmin kääntäjän silmissä, koska hän joutuu pohtimaan esimerkiksi nimien ja paikkojen kotouttamista sekä sitä, mitä kulloisenakin aikana pidetään soveliaana lasten ja nuorten luettavaksi. Burroughsin tuotannosta myös Tarzan kirjat voi laittaa fantasian alle ja ne määritellään juuri nuorisokirjallisuudeksi. Kun Tarzan – kirjat suomennettiin ensimmäisen kerran 1920-luvulla, niistä poistettiin rasistisia ja seksistisiä piirteitä. Nämä piirteet on säilytetty uusimmissa käännöksissä.

1970-luvulla käännettiin muutamia klassikoiksi nousseita fantasiakirjoja. J. R. R. Tolkienin *Taru Sormusten herrasta* (1973–75), Ursula LeGuinin *Maameren velho* (1976), Richard Adamsin *Ruohometsän kansa* (1975) ja Susan Cooperin *Yllä meren, alla kiven* (1979) ovat kenties nykyään tunnetuimpia tänä aikana käännetystä fantasiasta.

Fantasian laajempimittainen käännöstyö alkoi vasta 1990-luvulla. Howardin Conan -tarinoiden suomennus alkoi vasta 90- ja 80-lukujen taitteesta ja sitä seurasi Margaret Weisin ja Tracy Hickmanin kirjoittamat Dragonlance -roolipelimaailmaan sijoittuvat fantasiakirjasarjat. *Syysmärän lohikäärmeet* julkaistiin 1990 ja valtavan suosion saaneita Dragonlance -maailmaan sijoittuvia kirjoja julkaistaan edelleen sekä englanniksi että käännetään suomeksi. Osa niistä on toisten kirjailijoiden kirjoittamia.

Tyhjentävää selostusta fantasian alalajeista ei taida olla olemassa. Tässä luetelluista puuttuu mm. viime vuosina Yhdysvalloissa ja Britanniassa suosiota saanut uskumma (New Weird), josta on suomennettu tänä syksynä kaksi kirjaa: Jeff VanderMeerin *Pyhimysten ja mielipuolten kaupunki* (2006) ja Jukka Halmeen toimittama novellikokoelma *Uuskummaa? Modernin fantasian antologia* (2006). Sen kirjoittajat yrittävät tietoisesti välttää fantasian perinteisiä kategorioita. Lisäksi ihmiset ovat eri mieltä siitä, mitkä kirjat ylipäättään kuuluvat fantasiaan ja mitkä eivät, mikä vaikeuttaa yhteneväisten alalajien tekoa entisestään. Ainakin Suomessa fantasian alalajit vaikuttavat olevan yleistä tietoa, josta fantasian harrastajat puhuvat keskenään, mutta joita ei ole kirjattu minnekään erikseen.

Lukijat, joihin kuuluu myös suomentaja, lähestyvät kirjoja tietyin odotuksin. Mikäli he tietävät etukäteen kirjan alalajista jotain, he eivät odota saavansa jotain muuta kuin mitä kirjassa on. Esimerkiksi jotain tiettyä fantasian piirrettä hienovaraisesti ironisoivat kirja voi tulla väärinymmärretyksi, jos suomentajan alkuodotus ei sisällä ironian mahdollisuutta. Lisäksi fantasiaa tuntematon kääntäjä ei välttämättä edes tunnista ironiaa, vaan olettaa kaiken fantasian käsittelevän aihetta samalla tavoin.

3. ROOLIPELIT

Samoin kuin fiktion yleensä myös roolipelien suurin viehätys lienee eskapismi. Roolipelejä pelataan, jotta voitaisiin eläytyä muutaman tunnin ajan toiseen henkilöön toisessa maailmassa. Lähes kaikki roolipelit sijoittuvat joko spekulatiivisiin, toissijaisiin maailmoihin tai moderniin maailmaan, jossa on fantastisia elementtejä. Fantasiakirjat toimivat usein innoituksena roolipeleille ja viime vuosina joidenkin pelien pohjalta on kirjoitettu kirjoja. Mihin tahansa fantasian alalajiin kuuluvan kirjan tai sarjan pohjalta voi tehdä pelin. Kenties suosituimmat ovat kuitenkin korkean fantasian maailmoihin sijoittuvat pelit.

Fantasiakirjojen suosio vaikutti roolipelien syntymiseen ja niiden suosioon. Ensimmäinen varsinainen roolipeli oli yhdysvaltalaisen TSR-yhtiön julkaisema Dungeons&Dragons (D&D). Siinä oli vahvasti vaikutteita edeltäjästään strategiapeleistä, joita pelattiin, ja pelataan edelleen, miniatyyreillä. Joillekin pelkkä lyijyhahmoisten armeijoiden siirtely heksapaperilla ei riittänyt, vaan he halusivat pelata yksittäisiä hahmoja. D&D kehitettiin antamaan yksittäisille mielikuvitushahmoille ominaisuuksia, joita voi mitata pelin vaatimissa määrin.

Roolipelissä jokaisella pelaajalla on yleensä yksi hahmo, jonka kautta hän havaitsee pelimaailman. Pelaaja päättää kaiken, mitä hänen hahmonsa tekee, kunhan se on pelin sisäisen logiikan mukaista. Esimerkiksi keskiaikaan perustuvassa maailmassa hahmo ei voi yhtäkkiä keksiä ruutia tai ydinvoimaa.

Pelaajia on yleensä neljästä kuuteen, mutta roolipelejä voi pelata kaksinpelinä tai jopa parinkymmenen hengen ryhmissä. Roolipeli on verrattavissa kirjallisuuteen, koska pelaajien tekemät hahmot ovat tarinoiden keskuksessa samaan tapaan kuin kirjan tai elokuvan päähenkilöt.

Pelinjohtaja tekee periaatteessa kaiken muun. Hän kehittää tarinan, joka voi olla niin pitkä tai lyhyt kuin hän haluaa, pelaa kaikkia muita hahmoja ja vastaa yleisesti maailmasta, joka tapahtuu pelaajahahmojen ympärillä. Pelinjohtaja voi

joko luoda oman maailmansa tai käyttää jotain julkaistua maailmaa. Lisäksi pelinjohtaja voi ottaa julkaistun maailman ja muuttaa sitä haluamallaan tavalla peliä varten. Esimerkiksi *Tähtien Sota* -elokuvaan perustuvissa peleissä on varsin tavallista, että pelinjohtaja ilmoittaa, että jotkut rodut eivät ole tässä maailmassa olemassa.

Periaatteessa pelinjohtaja luo vain tarinan alkutilanteen sekä siinä olevat ei-pelaajahahmot ja päästää pelaajat valloilleen. Pelaajat ja heidän hahmonsa luovat varsinaisen tarinan. Usein pelinjohtajalla on kuitenkin valmiina juoni, esimerkiksi murhamysteeri viktoriaanisessa Englannissa, ja siihen liittyviä johtolankoja sekä tapahtumia. Pelaajat voivat kuitenkin olla välittämättä pelinjohtajan suunnitelmista ja määrätä hahmonsa toimimaan aivan toisin kuin pelinjohtaja on kuvitellut.

Myös tietokonepelejä ja jopa joitain lautapelejä kutsutaan roolipeleiksi, mutta niissä pelaajien vaihtoehdot ovat pakosta rajalliset, koska tietokoneeseen voi ohjelmoida vain rajallisen määrän toimintavaihtoehtoja.

3.1 Roolipelimaailmat

Monet suosittu roolipelimaailmat on luotu suosittujen elokuvien, kirjojen tai sarjakuvien ympärille. Suosituimpien joukossa ovat *Tähtien sota*-elokuvien maailma sekä Tolkienin *Sormusten herran* maailma. Fantasian puolella suosituimpia ovat Wizards of the Coastin julkaisemat *Forgotten Realms* ja *Dragonlance* -maailmat. Sarjakuvista kenties suosituimmat ovat Marvel- ja DC-kustantajien supersankarisarjakuviin perustuvat roolipelit.

Kustantajat julkaisevat maailmoihinsa seikkailuja, joita pelinjohtajat voivat periaatteessa pelauttaa sellaisinaan. Yleensä pelinjohtaja joko haluaa tai joutuu muuttamaan seikkailua pelaajiensa hahmojen mukaan. Maailmoihin julkaistaan myös ohjekirjoja, joissa kerrotaan maailman tietyistä osista perusteellisesti tai laaja-alaisemmin koko pelimaailmasta. Ne muodostavat pohjatiedon, jonka

pohjalta pelaajat ja pelinjohtaja toimivat pelimaailmassa. Pelinjohtaja voi myös muuttaa näitä tietoja, mutta siitä olisi hyvä ilmoittaa pelaajille ennen pelin alkua.

Roolipeliyhtiö voi ostaa oikeudet käyttää jonkun toisen maailmaa ja tehdä siihen roolipeli. Esimerkiksi Wizards of the Coast yhtiöllä on George Lucasilta lisenssi tehdä *Tähtien Sota* -maailmaan lähdekirjoja ja seikkailuja. Toisinaan maailman omistava taho haluaa laatukontrollin roolipelituotteille tai rajoittaa aiheita tai alueita, joita roolipelien ohjekirjoissa käsitellään. Esimerkiksi seksuaalisuus on aihe, jota ei juurikaan käsitellä Yhdysvalloissa julkaistuissa peleissä.

3.2 Roolipelisysteemit

Roolipelisysteemi on pelimekaniikan nimitys. Erilaisia pelisysteemejä on satoja ja pelimekaniikka on jokaisessa systeemissä erilainen. Silti mekaniikan tarkoitus on aina sama, kuten Pettersson selittää kirjassaan *Roolipelmanifesti* (2005):

Pelimekaniikalla on kaksi mahdollista tehtävää pöytäpelissä. Toinen on tuoda jännitystä ja satunnaisuutta konfliktitilanteisiin ja toinen on pitää pelaajien mielessä tärkeitä, helposti unohtuvia elementtejä. (Pettersson 2005: 217)

Pelimekaniikan avulla on mahdollista vertailla hahmojen tai ei-pelaajahahmojen välisiä taitoja, ominaisuuksia ja muita kykyjä. Kuten kirjallisuudessa, elokuvissa ja tietokonepeleissä myös roolipeleissä konflikti on tärkeä osa tarinaa. Sillä pidetään pelaajien, ja pelinjohtajan, mielenkiintoa yllä. Se, minkä muodon konflikti saa, riippuu pelistä. Yleensä, ja varsinkin virallisissa roolipelisysteemeissä, pääpaino on väkivaltaisessa konfliktissa, mutta roolipelissä voi yhtä hyvin simuloida urheilu- tai kirjoituskilpailuja.

Vaikka suosituimmat roolipelisysteemit lienevät kaupallisia, internetistä on mahdollista saada ilmaiseksi ja laillisesti monenlaisia pelisysteemejä.

3.3 Roolipelikirjallisuus

Roolipelikirjallisuudella tarkoitetaan kirjoja, jotka on kirjoitettu roolipelimaailmoin. Näissä on aina kanssa ilmoitettu, mihin maailmaan ne kuuluvat. Nämä kirjat toimivat aina kyseisen maailman ehdoilla ja periaatteessa niissä esiintyvien hahmojen pitäisi olla mahdollista tehdä kyseisen roolipelin säännöillä. Käytännössä niin ei kuitenkaan ole, koska ihmisten mielikuvitusta ei voi kahlita sääntösystemeihin.

Usein tällä termillä on myös hieman halveksiva sävy, koska usein kirjoittajien oletetaan toimivan niin tiukkojen rajojen sisälle, etteivät he kykene luomaan mitään uutta. Lukijoiden oletetaan tuntevan sekä maailma että sääntösystemit jo ennestään, joten usein kirjoittajat eivät vaivaudu juurikaan kuvailemaan rotuja, kaupunkeja tai tunnettuja hahmoja. Lisäksi toiset kirjoittajat ovat itse asiassa pelanneet läpi seikkailuja, jotka ainakin muistuttavat heidän kirjoittamia kirjojaan.

Vaikka roolipelikirjat perustuvat tietyille roolipelisääntökirjoille, näitä sääntökirjoja ei ole juurikaan suomennettu. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on julkaistu muutama suomalainen roolipeli, mutta yhtään ei ole suomennettu. Dungeons&Dragons roolipelistä on suomennettu ensimmäinen versio 1970-luvulla, mutta ei yhtään sen myöhemmistä versioista. Dungeons&Dragons on Forgotten Realms -maailman alkumuoto, sillä Forgotten Realms -maailma perustui alkuperäisen Dungeons&Dragons -pelin uudemmalle versiolle nimeltään Advanced Dungeons&Dragons. Suurin osa Forgotten Realms -kirjallisuudesta perustuu joko Advanced Dungeons&Dragons -peliin tai sen uudemmille versioille, joita ei ole suomennettu.

Alkuperäisen Dungeons&Dragons -pelin suomennosta pidetään yleisesti roolipelaajien keskuudessa huonona. Esimerkiksi "undead" hirviö on käännetty sanalla "kuolematon". Nykyisin kirjoissa ja peleissä kyseisiä olentoja kutsutaan "epäkuolleiksi", joka vastaa niiden kuollutta olotilaa. Mikäli kääntäjä etsisi tästä ja vastaavista vanhojen pelien suomennoksista käyttökelpoisia termejä, on mahdollista, että hän kirjoittaisi pahasti genren konventioita vastaan. Sen sijaan

että kääntäjä voisi nojautua roolipelien terminologiaan ja hirviöiden nimistöön, suomentaja joutuu luomaan ne itse.

3.4 Forgotten Realms

Elaine Cunninghamin kirjat sijoittuvat Forgotten Realms -sarjaan. Fantasian alalajeissa Forgotten Realms sijoittuu korkeaan fantasiaan, koska se on sekundaarimaailma. Amazonin jaottelussa se sijoittuisi myös alalajiin sarjat.

Forgotten Realms (FR) hahmot eivät voi matkustaa tosimaailman ja toissijaisen maailman välillä. FR perustuu roolipeliin ja on suunniteltu roolipelaamista varten, mikä tarkoittaa lähinnä sitä, että maailman sisäisen logiikan mukaan on mahdollista kierrellä ympäri maailmaa kukistamassa hirviöitä ilman painavaa syytä. FR on myös jaettu maailma (shared world). Tämä tarkoittaa sitä, että FR:n omistaa yhtiö. Yhtiö antaa eri kirjoittajille luvan käyttää maailmaa, sen hahmoja ja paikkoja tarinoissa. Yhtiöllä on yleensä myös tiukat rajat teemoille ja hahmoille (esimerkiksi useimpiin maailmoihin ei ole sallittua kirjoittaa yksiavioisesta heteroseksuaalisuudesta poikkeavia hahmoja) sekä väkivallan ja erotiikan määrälle. FR:n omistaa tällä hetkellä Wizards of the Coast yhtiö.

Forgotten Realms (FR) -maailma on yksi Dungeons&Dragons -pelin maailmoista. Se on hyvin suosittu kautta maailman ja siihen sijoitetut kirjat myyvät hyvin. Siihen sijoittuvia tietokonepelejä on useita.

Suomessa FR -maailman sadoista kirjoista on julkaistu vain murto-osa. Suomennokset keskittyvät R. A. Salvatoreen ja Elaine Cunninghamin kirjoittamiin sarjoihin, jotka ovat myyneet erittäin hyvin myös Yhdysvalloissa. Cunninghamin ensimmäinen suomennettu FR -sarja Laulut ja miekat ilmestyi Yhdysvalloissa alun perin osana viisitoistaosaista the Harpers -sarjaa, jossa lähes joka osalla oli oma kirjoittajansa. Cunningham oli ainoa, joka kirjoitti enemmän kuin kaksi osaa sarjaan. Jokaisella kirjoittajalla oli omat keskeiset hahmonsensa, mutta hahmot kuuluivat samaan organisaatioon.

Cunninghamin kirjojen suosion myötä yhtiö rakensi niistä oman sarjansa, Songs & Swords, ja julkaisi ne tämän nimikkeen alla. Muita Harpers -sarjan osia ei ole julkaistu uudelleen englanniksi eikä ole käännetty suomeksi. Cunninghamin toinen FR -sarja Drowprinsessa (2000–2004) sijoittuu samaan maailmaan, mutta henkilöt ja paikat ovat erilaiset. Hänen kolmannelta FR -sarjastaan, Kuninkaita ja neuvonantajia, on tähän mennessä julkaistu vasta ensimmäinen osa *Velhohurttia* (2006).

FR on korkea fantasia -maailma, joka sisältää runsaasti magiaa ja yliluonnollisia elementtejä. Siitä huolimatta kirjat keskittyvät usein vähemmän magiaa käyttäviin hahmoihin ja varsinaiset magiaa käyttävät hahmot, kuten maagit ja papit jäävät vähemmälle huomiolle. Kirjoissa seikkailu ja väkivalta nousevat tärkeämmälle sijalle kuin hahmojen kehitys. Kirjoittajat eivät voi poiketa heidät palkanneen yhtiön asettamista rajoituksista.

Olen ottanut materiaaliksni Elaine Cunninghamin Laulut ja miekat -sarjan viidestä osasta neljä. Sarjan neljällä ensimmäisellä osalla on ollut jokaisella eri kääntäjä: Haltian varjon on suomentanut Kirsi Kinnunen, Haltialaulun Lassi Györffy, Hopeavarjot Satu Hlinovsky ja Perhesalaisuuden Sari Kare. Kare on suomentanut myös viimeisen osan, Unikristallit, jota en käsittele tässä tutkielmassa.

4. KAUNOKIRJALLISTEN KÄÄNNÖSTEN ARVIOINNISTA

Käännöksien arviointeja on tehty yhtä kauan kuin käännöksiäkin on tehty. Kuitenkaan arviointiperusteet eivät ole aina läpinäkyviä tai edes tietoisia. Modernissa käännösten arvioinnissakaan ei ole yhtä tiettyä kriteeriä, vaan käännöksiä arvotetaan monilla erilaisilla perusteilla. Toisinaan kriitikolla voi olla vain hämärä ajatus siitä, millainen on hyvä käännös. Usein kriteerinä on pelkkä kohdekielen sujuvuus.

Kaunokirjallisia käännöksiä on arvioitu monin eri perustein. Kenties yleisimmin käytetty arviointitapa on lähdetekstin vertailu kohdetekstiin. Kuten Andrew Chesterman sanoo artikkelissaan ”Kriitikko ja käännösefektit” kirjassa *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki* (2000) ongelmana kritiikissä ovat lähinnä kriitikon vajaat tiedot käännösprosessista sekä käännösstrategioista (2000: 65). Kääntäjä ei ole välttämättä pyrkinyt kriitikon olettamaan lopputulokseen. Chestermanin artikkeli keskittyy sanomalehdissä julkaistuihin kritiikkeihin, joilla on omat rajoituksensa. Sanomalehtien arvostelut eivät myöskään keskity käännökseen, vaan kaunokirjalliseen teokseen, joka on käännöksen tuote. Kuitenkin suurin osa käännösten lukijoista näkee käännösten arviointia vain kaunokirjallisessa kritiikissä.

Usein kriitikot analysoivat lähde- ja kohdetekstin välistä samuutta eli Touryn termin adekvaattisuutta. Kuten Chestermanin esimerkeissä (2000: 72–74) näytettiin, kaikki kriitikot eivät ole lukeneet lähdetekstiä, vaan kritisoivat käännöskirjaa oletetun lähteen perusteella. Kriitikko ei välttämättä edes osaa lähdetekstin kieltä ja vaatii silti adekvaattisuutta. Tätä voisi kutsua oletetuksi adekvaattisuudeksi todellisen sijaan.

Suurin osa Suomessa käännetystä kirjallisuudesta on käännetty englannista. Suurin osa kriitikoista osaa englantia. Silti kriitikko ei välttämättä ole perehtynyt arvostelemansa tekstin lähdetekstiin tai genren konventioihin, varsinkaan fantasiassa tai tieteiskirjallisuudessa. Konventiot ovat kuitenkin iso osa

kirjoittajien ja kääntäjien tyyliä, eikä kirjaa voi helposti arvostella tuntematta niitä. Myös toisenlaisen kulttuurin kirjoituskonventiot voivat vaikuttaa jo lähtötekstiin ja suomentajan pitää päättää, miten paljon hän muuttaa niitä vai muuttaako. Mikäli hän päättää jättää ne suomennokseen, eikä kriitikko tunne niitä, kriitikon on vaikea arvostella teosta.

Toinen yleinen käännosten arviointitapa on käännostekstin sujuvuus. Chestermanin mukaan tällä tarkoitetaan sitä, että käännostekstin pitäisi olla yhtä luonteenomaista kohdekielelle kuin jos käännetty teksti olisi kirjoitettu suoraan kohdekielellä. Niin kauan kuin käännosteksti on yleiskieltä sitä voi arvioida tällä tavalla, vaikka käännoksen strategia ei olisikaan ollut mahdollisimman suuri sujuvuus. Lähdekielestä tulee kuitenkin yleensä interferenssiä etenkin sanavalintoihin ja sanajärjestykseen.

4.1. Kääntäjä kulttuurin välittäjänä fantasiassa

Ritva Leppihalme sanoo artikkelissaan ”Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä” (2000), että kääntäjä toimii lähtötekstin kulttuurin välittäjänä. Koska keskivertolukijan ei voi olettaa tietävän mitään lähtökulttuurista, kääntäjän tehtävä on arvioida mitä ja miten paljon kulttuurisidonnaista kontekstia on käännettävä. Toisinaan kääntäjä muuttaa kulttuurikohtaisia asioita ja toisinaan jättää ne paikalleen.

Fantasiakirjan kulttuuri on vierasta niin käännoksen kohdekulttuurille kuin kirjoittajan omalle kulttuurille, joten periaatteessa kääntäjän ei tarvitse analysoida lähtötekstin kulttuurisidonnaisia asioita. Hänen on kuitenkin päätettävä nimitysten kääntämisestä tai jättämisestä, joista nimien kääntäminen on yksi osa-alue.

Tosimaailmassa eri kulttuurista tulevien nimien translitteroinnista tai muuttamisesta on olemassa konventioita ja aiempia tapauksia. Spekulaatiivisen fiktion genressä on nykyisin paljonkin aiempia teoksia, joiden käännoksistä voi ottaa mallia. Koska jokainen fantasiamaailma on erillinen maailmansa, kääntäjät

voivat perustellusti tehdä omat päätöksensä välittämättä siitä, mitä edelliset kääntäjät ovat tehneet.

Silti kääntäjät tukeutuvat usein aiempiin teksteihin. Varsinkin *Taru Sormusten herrasta* vaikuttaisi olevan monen fantasian suomentajan malli. *Tarun* hahmojen sukunimet tai lempinimet on suurimmaksi osaksi käännetty ja monet kääntäjät jatkavat tätä perinnettä, vaikka lasten kirjallisuuden ulkopuolella puolella nimiä ei yleensä käännetä.

Riitta Oittinen käsittelee uudelleenkirjoitusta artikkelissaan *Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena* (2000: 265–283). Fantasiassa lukijalla on erityinen asema, koska uudemmissa kirjoissa käytetään usein genren aiempien, suosittujen kirjailijoiden käyttämiä teemoja, arkkityyppejä, stereotyyppisiä ja fantasiaelementtejä. Mikäli kääntäjä-lukija ei ole tietoinen fantasian kuuluisimmista kirjoista, hän voi tehdä kirjaan oudon vaikutelman esimerkiksi sanavalinnoilla.

Fantasiassa on omat konventionsa samalla tavalla kuin esimerkiksi dekkareissa. Etenkin eepinen fantasia toimii pitkälti oman alalajinsa konventioiden varassa.

Spekulatiivisen kirjallisuuden internet sivuilla Risingshadow.netissa kirjoittavien lukijoiden kommenttien mukaan fantasian käännosten suurin ongelma ei kuitenkaan ole fantasian konventioiden tai fantasiaelementtien kääntäminen, vaan kaunokirjallisuudessa yleensä esiintyvät ongelmat: sanajärjestys, sanavalinnat ja anglismit. Myös englannista siirtynyt isojen kirjainten liian runsas käyttö nähdään ongelmana. Lisäksi osa lukijoista ei hyväksy nimien suomentamista, koska se vaikuttaa tekstin tyyliin ja tuo fantasialle lastenkirjallisuuden maineen.

4.2. Laadun mittaaminen käytännössä

Koska ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on hyvä käännos, käännosten laadun mittaaminen on hankalaa. Muutamat tutkijat ovat ehdottaneet systeemejä

laadun mittaamiseen. Esimerkiksi Christane Nordin mallissa analysoidaan sekä lähde- että kohdeteksti (1991: 35–38). Käytännön kääntämiseen se ei ole antanut minulle konkreettisia ohjeita.

Usein käännöksiä arvotetaan niiden sisältämien virheiden kautta. Mikäli käännöksessä ei havaita kieliopillisia virheitä, saatetaan ajatella, että se on erinomainen riippumatta siitä, vastaako käännös kohdetekstin tarkoitusta. Toisaalta kotouttaminen voidaan nähdä virheenä. Esimerkiksi yhdysvaltalaiset numerot vaatekokojen yhteydessä eivät ole samat kuin Suomessa käytettävät. Silti arvostelija voi keskittyä numeroiden ”kääntämiseen” ja havaitsee, että ne on käännetty ”väärin”.

Englanti ja suomi poikkeavat toisistaan kirjoitusasultaan ja välimerkkien käytössä. Välimerkit onkin helppo havaita tekstistä ja niiden kieliopillista käyttöä voi vertailla helpommin kuin esimerkiksi sanojen konnotaatioita. Risingshadow’n käännöskeskusteluissa on tullut esille, että monet fantasian lukijat ovat sitä mieltä, että fantasian kääntäjät jättävät usein suomennokseen englannin mukaiset välimerkit vastoin suomen kielioppia. Varsinkin puolipistettä käytetään suomessa toisin ja huomattavasti vähemmän kuin englannissa. Samoin ajatusviivan käyttötavat ovat erilaiset suomessa ja englannissa.

Vaikka välimerkkien ja isojen kirjainten käytön tarkkaileminen ei voi yksinään olla laadun tarkastamista, ne voivat antaa viitettä tekstin yleisestä laadusta.

5. VÄLIMERKIT

Kääntäjät joutuvat suomentaessaan muuttamaan myös välimerkkejä, koska joitain välimerkkejä käytetään eri kielissä eri tavalla. Olen tässä tutkinut ajatusviivojen, kaksoispisteiden ja puolipisteiden käyttämistä.

Käytän Itkosen Uutta kielioppia (2002) ja Tampereen yliopiston ohjeita (<http://www.uta.fi/FAST/AK2/puncguid.html>) suomen ja englannin käytännöistä.

Käsittelen materiaalistani vain ensimmäiset luvut sekä Perhesalaisuuden toisen luvun. Esimerkeissä on ensin alkuperäisteoksesta otettu esimerkki ja sitten suomennos. Nimien kohdalla sivunumerot osoittavat sivua, jolla nimi esiintyy ensimmäisen kerran. Suomennetun kirjan nimen sijasta käytän kääntäjien nimiä osoittamassa suomennosta: Ki tarkoittaa *Haltian varjon* suomentajaa Kirsi Kinnusta, G tarkoittaa *Haltialaulun* suomentajaa Lassi Györffyä, H tarkoittaa *Hopeavarjojen* suomentajaa Satu Hlinovskyä ja Kare tarkoittaa *Perhesalaisuuden* suomentajaa Sari Karetta.

5.1. Ajatusviivat

Suomenkielessä ja englannissa ajatusviivaa käytetään hieman eri tavalla. Vaikka niiden yleisin tehtävä, korostaa jotain osaa lauseesta, onkin samanlainen molemmissa kielissä, suomessa ajatusviivaa käytetään huomattavasti vähemmän. Useimmat suomen kielioppaat kehottavat käyttämään ajatusviivaa harvoin ja harkitusti.

Cunningham käyttää ajatusviivoja kahdella eri tavalla:

1, erottamaan upotetun lauseen ympäröivästä lauseesta

The School of Stealth – a school of the fighting arts which was a thinly veiled front for the powerful assassins’ guild – was housed in a sprawling complex at the edge of the city. (Silver Shadows s. 14)

Hämäräopisto – taistelutaitojen koulu verhosi ohuelti voimakasta salamurhaajien kilttaa – toimi rönsyilevässä rakennusryppäässä kaupungin laidalla. (H s. 23)

At this moment Khelben “Blackstaff” Arunsun – the archmage of Waterdeep, a master Harper, and her own superior – was hardly Arilyn’s favourite person. (Silver Shadows s. 17)

Tällä hetkellä Khelben “Mustasauva” Arunsun – Syväveden arkkimaagi ja Arilynin esimies—tuskin oli puolihaltian lempihenkilö. (H s. 26)

2, lisäämään virkkeen loppuun lauseen, joka liittyy kiinteästi edeltävään lauseeseen.

Although Amnestria’s family had discussed the matter in Arilyn’s presence not one of them had a single word to spare for the grieving child – not one word of comfort or even of acknowledgement. (Silver Shadows s. 25)

Vaikka Amnestrian perhe oli keskustellut asiasta Arilynin ollessa läsnä, yhdelläkään heistä ei ollut ainoatakaan sanaa suotavana surevalle lapselle – ei ainoatakaan lohdutuksen tai edes hyväksynnän sanaa. (H s. 35)

She instinctively ducked – a quick, agile motion that sent her long braid of brown hair swinging up to drape over her shoulder. (Thornhold s. 4)

Nainen väisti vaistomaisesti – nopea, ketterä liike, joka sai hänen pitkän ruskean hiuspalmikkonsa heilahtamaan ja verhoamaan hänen olkansa. (Kare s. 119)

Vaikka kahdessa ensimmäisessä esimerkissä kyseessä on keskelle virkettä upotettu selitys ja toisessa virkkeen loppuun lisätty lause, molemmat edustavat lisätyn osan korostamista, ja kuuluvat siis saman englannin käytännön alle Tampereen yliopiston sivuilla (<http://www.uta.fi/FAST/AK2/puncguid.html>) olevan ohjeen mukaisesti:

Use the dash to set off a parenthetical element that requires special emphasis.

- We intend to see to it that our agent — as well as the transportation company and the public — gets a fair decision.

Suomessa vastaavaa käytäntöä ei Itkosen (2002: 21) mukaan ole. Lähinnä olisi:

Virkkeen sisällä erottamassa irrallista lisää, esim. *Tosin oma korkeakoulu aluksi – ja pitkänkin aikaa – oli vaatimaton. Rantakala – haudutetaan silakat ja perunat hiljalleen kypsäksi – on mainiota ruokaa. Eilen kerrottiin usein lehdissä - ainakin Helsingin Sanomissa, Aamulehdessä ja Kalevassa – , että vahingot nousevat miljoonaan markkaan.* Huom. Pilkku viimeisessä esimerkissä. Vapaammassa tyyliässä pilkku voi jäädä poisikin.

Cunninghamin kahdessa ensimmäisessä esimerkissä lisä ei kuitenkaan ole irrallinen, vaan selittävä ja se liittyy tiiviisti päälauseeseen. Selittävän osan olisi ehkä voinut erottaa pilkuilla ajatusviivojen sijaan tai muotoilla lauseet toisenlaisiksi kuitenkin säilyttäen niiden ajatuksen.

Sen sijaan kaksi jälkimmäistä esimerkkiä kuuluvat suomenkielen ajatusviivojen käyttöön:

Joskus liittämässä virkkeen jatkoksi päälausetta, joka läheisesti liittyy edellä sanottuun, esim. *Alkuaan suunnitelma oli ollut toisenlainen – tästä ei mietinnössä tosin kerrota. Optimismin kannattama sitkeä työ – siinä oli Risto Rydin elämän johtolause.* Usein tällaisissa tapauksissa on puolipiste tai kaksoispiste luontevampi. (Itkonen, 2002)

Ensimmäisen kirjansa *Haltian varjon (Elfshadow)* ensimmäisessä luvussa Cunningham käytti ajatusviivoja vain kaksi kertaa. Kääntäjä Kinnunen on jättänyt molemmat tavat suomennokseen sellaisenaan:

Less than fifteen winters of age, Arilyn of Evereska could not comprehend how her mother, Z'beryl – an elven warrior-mage of considerable skill – could have died at all, much less at the hands of common cutpurses. (Elfshadow s.8)

Arilyn Evereskalaisella ei ollut vielä ikää viittätoistakaan talvea eikä hän voinut käsittää miten oli ylipäänsä mahdollista, että hänen haltiaäitinsä Z'beryl – erinomaiset taidot omaava soturi ja maagi – oli kuollut ja vieläpä saanut surmansa parin tavallisen taskuvarkaan kynsissä. (Ki s.16)

Tämä käyttö on jälleen suomenkielen mukainen, kuten Cunninghamin edellisistä esimerkeistä kaksi jälkimmäistä.

Seuraavan kirjan *Haltialaulun (Elfsong)* ensimmäisessä luvussa Cunningham on käyttänyt ajatusviivoja useammin ja kääntäjä Györffy on yleensä jättänyt ne suomennokseen:

"I was entertaining Wynead ap Gawyn – a prince of one of those lesser Moonshae kingdoms – and he spoke at length about crop failures on one of the islands. (Elfsong s.15)

“Olin viihdyttämässä Wynead ap Gawyniä – erästä noiden Moonshaen vähäisimpien kuningaskuntien prinssiä. Hän puhui yksityiskohtaisesti yhden saaren epäonnistuneesta sadosta.” (G s.22)

Tässä esimerkissä Györffy on poistanut sisennetyn lauseen ympäriltä toisen ajatusviivoista, koska hän on jakanut virkkeen kahtia. Toisenkin ajatusviivan olisi voinut korvata esimerkiksi pilkulla tai muuttamalla selittävän lauseen alisteiseksi.

The elf – marked by his fine white robes and platinum torque as a personage of some importance – whispered a few words to his hostess, Yaereene Ilbaereth. (Elfsong s. 30)

Iäkäs haltia, jonka tärkeää asemaa kuvasivat hyvälaatuinen valkea kaapu ja platinainen kaulakoriste, kuiskasi muutamia sanoja Yaereene Ilbaerethille, talon emännälle. (G s. 37)

Toisessa kohtaa hän on muuttanut sisennetyn lauseen ajatusviivat pilkuiksi ja alistuskonjunktiksi. Muualla hän on jättänyt ajatusviivat suomennokseen:

He’s written the ballad – an appalling bit of doggerel – about their first adventure together. (Elfsong s. 24)

Bardi oli säveltänyt kappaleen – hurjan knitteli-säkeisen laulun – ensimmäisestä yhteisestä seikkailustaan Arilynin kanssa. (G s. 31)

She reached out and touched one of his rings – a magical gift from Danilo’s uncle, Khelben Arunsun, that could teleport up to three people back to the safety of Blackstaff Tower, or elsewhere if the wielder so chose. (Elfsong s. 25)

Arilyn kosketti yhtä sormuksistaan – koru oli lahja Danilon sedältä, Khelben Arunsunilta. Sormus pystyi siirtämään kolmekin ihmistä turvaan Mustasauvan Torniin, tai muualle, jos sormuksen haltija oli niin määrännyt. (G s. 32)

Itkosen mukaan kumpikaan näistä ei ole suomen mukainen, koska ne eivät ole irrallisia lauseita, vaan upotettua lausetta edeltävään sanaan liittyviä.

Hopeavarjoissa (Silver Shadows) kääntäjä Hlinovsky on jättänyt kaikki ajatusviivat ensimmäisen luvun suomennokseen:

Yet everyone who knew of the archmage Khelben “Blackstaff” Arunsun – and in Waterdeep, indeed, in all the Northlands, there were few who did not – regarded the simple keep with a mixture of pride and awe. (Silver Shadows s.6)

Siitä huolimatta jokainen, joka tiesi arkkimaagi Khelben “Mustasauva” Arunsunin – ja Syvävedessä, koko Pohjolassa, oli vain harvoja, jotka eivät hänestä tienneet – suhtautui yksinkertaiseen linnakkeeseen ylpeyden ja kunnioituksen sekaisin tuntein. (H s. 14)

Find out what’s going on – what the issues and grievances on both sides are. (Silver Shadows s. 19)

Ota selvää mitä on tekeillä – mitkä kummankin osapuolen kiistakapulat ja valituksen aiheet ovat. (H s.28)

Ensimmäinen esimerkki kuuluu Itkosen mukaan suomenkielen käytäntöön, koska se ei kuulu kiinteästi ympäröivään virkkeeseen. Myös toinen esimerkki on suomenkielen käytännön mukainen. Sen sijaan kolmas ei ole.

Neljännessä kirjassa *Perhesalaisuus (Thornhold)* kääntäjä Kare on jättänyt kaikki ajatusviivat ensimmäisen ja toisen luvun suomennokseen:

It was not the quickest route to the agreed-upon meeting place – far from it – and it was a very tight fit. (Thornhold s. 7)

Se ei ollut nopein tie sovittuun tapaamispaikkaan – kaukana siitä – ja se oli hyvin ahdas. (Kare s.14)

He would reclaim his heritage – in his own way, and for his own purposes. (Thornhold s. 27)

Hän vaatisi perintönsä itselleen – omalla tavallaan ja omia tarkoituksiaan varten. (Kare s. 37)

Molemmat esimerkit ovat suomenkielen käytännön mukaisia.

Osa kääntäjien jättämistä ajatusviivoista on suomen käytännön mukaisia, mutta osa ei ole. Cunningham käyttää ajatusviivoja kuitenkin useammin kuin mitä suomessa olisi suositeltavaa, ja suomentajan pitäisi ottaa se huomioon. Hänen käytäntönsä on englanninkielen mukaista.

Cunninghamin ajatusviivojen käyttö näyttää lisääntyvän. *Haltian varjon* ensimmäisessä luvussa ajatusviivoja oli kahdessa lauseessa, *Haltialaulun* ensimmäisessä luvussa niitä on kymmenen, *Hopeavarjojen* ensimmäisessä luvussa 22, *Perhesalaisuuden* ensimmäisessä ja toisessa luvussa 26. Lisäksi *Perhesalaisuudessa* käyttö on miltei kokonaan lisäys lauseeseen upotetun lauseen sijasta.

5.2. Kaksoispiste

Haltian varjon ensimmäisessä luvussa Cunningham on käyttänyt kaksoispistettä kerran ja Kinnunen on jättänyt sen suomennokseen.

And then, treading in the shadow of her mother's death, had come a second shock: the sudden and secretive appearance of Z'beryl's kin. (Elfshadow s. 8)

Toinen järkytys oli seurannut hänen äitinsä kuoleman varjona: Z'berylin sukulaiset olivat ilmestyneet paikalle varoittamatta ja salaperäisinä. (Ki s. 16)

Tämä on englannin käytännön mukaista:

Use a colon between two independent clauses when the second clause explains or illustrates the first clause and there is no coordinating conjunction or transitional expression linking the two clauses.

- The job sounds attractive: the salary is good and the prospects for advancement are excellent.

Tämän voidaan katsoa kuuluvan suomen kaksoispistekäytännön piiriin selittäväksi käytännöksi:

Sellaisen lauseen jäljessä, jota seuraa omana lauseenaan selitys tai perustelu, esim. *Lompakossa ei ollut kolikkoakaan: kuukauden palkka oli kulutettu*

loppuun. Kuumuuden vaikutelma riippuu ilman kosteudesta: kostea löyly tuntuu kuumemmalta kuin kuiva.

Haltialaulun ensimmäisessä luvussa ei ollut kaksoispisteitä.

Hopeavarjojen ensimmäisessä luvussa on seitsemän kaksoispistettä, joista neljän voi katsoa kuuluvaksi suomenkielen selittävään käytäntöön. Samalla ne kuuluvat myös englannin käytännön piiriin. Tässä kaksi niistä esimerkkinä:

Think on it, my friend: what better argument in the girl's favor? (Silver Shadows s. 12)

Ajattele asiaa, ystäväni: mikä todiste voisi paremmin puhua tytön puolesta? (H s. 20)

The system for advancement within the guild was simple: an ambitious assassin merely killed someone of higher rank and took his sash. (Silver Shadows s. 15)

Killan sisäinen ylennysjärjestelmä oli yksinkertainen: kunnianhimoinen salamurhaaja pelkästään tappoi jonkun korkea-arvoisemman ja otti tämän nauhan. (H s. 24)

Lisäksi kolme on luetteloita, jotka ovat molempien kielten käytäntöjen mukaisia:

Their silence was filled by the sound of the elven forest: the rustle of leaves, the soft hum of insects, the blithe call of carefree songbirds. (Silver Shadows s. 11)

Haltiametsän äänet täyttivät heidän hiljaisuutensa: lehtien kahina, hyönteisten hiljainen hyrinä, huolettomien laululintujen iloiset kutsuhuudot. (H s.19)

For an assassin the choices were few and straightforward: constant vigilance or death. (Silver Shadows s. 14)

Salamurhaajan vaihtoehdot olivat harvalukuiset ja yksinkertaiset: jatkuva valppaus tai kuolema. (H s. 23)

Although half-even, Arilyn had in full measure the keen sight of elvenkind: sharp detail, long range – and wide sweep. (Silver Shadows s. 15)

Vaikka Arilyn oli puolihaltia, hänellä oli täysimääräinen haltianäkö: terävät yksityiskohdat, pitkä kantama – ja laaja näkökenttä. (H s. 24)

Tampereen yliopiston sivujen seuraava ohje kertoo, että edelliset esimerkit kuuluvat englannin käytäntöön:

Place a colon before such expressions as for example, namely, and that is when they introduce words, phrases, or a series of clauses anticipated earlier in the sentence.

- My assistant has three important duties: namely, attending all meetings, writing the minutes, and sending out notices.

Itkosen (2002: 20) mielestä suomenkielessä on aivan vastaava käytäntö:

Sellaisen lauseen jäljessä, jota seuraa sen loppuosaa täsmentävä ilmaus, useimmiten luettelo. Esim. *Olen omistanut vain yhden auton: Saabin. Olen omistanut kolme autoa: Anglian, Taunuksen ja Toyotan. Maisteritutkinnon ovat suorittaneet seuraavat henkilöt: Aaltonen, Eila, Aikio, Kerttu, - -. Osoite: 04350 Nahkela.* Jos kaksoispistettä edeltävä jakso ei lopu täsmennyksen tarpeessa olevaan ilmaukseen (edellä *yhden auton, kolme autoa, seuraavat henkilöt, osoite*), ei kaksoispistettä käytetä. Ei siis ”Olen omistanut useita autoja, kuten: Anglian, Taunuksen ja Toyotan.” ”Maisteritutkinnon ovat suorittaneet: E. A., K. A. - -.”

Perhesalaisuuden ensimmäisessä ja toisessa luvussa on seitsemän kaksoispistettä, ja Kare on jättänyt ne kaikki tekstiin. Niistä kaksi on luetteloa, jotka ovat molempien kielten käytäntöjen mukaisia:

On this table lay scattered the remains of a rather unpalatable meal: dried bread, odoriferous blue-green cheese, and mugs of sludge-colored beer brewed from mushrooms and moss. (Thornhold s. 7)

Täällä pöydällä oli levällään melko epämiellyttävän aterian jäännökset: kuivunutta leipää haiskahtavaa sinivihreää juustoa ja muutama tuoppi mudanväristä, sienistä ja sammalista valmistettua olutta. (Kare s. 14)

The thunder of their horses' hooves echoed through a hellish chorus of voices: the shouts of the raiders, the screams of the dying, the terrible keening grief of those who were yet alive. (Thornhold s. 20)

Heidän hevostensa kavioiden jylinä kaikui läpi helvetillisen äänten kuoron: hyökkääjien huutojen, kuolevien kirkunan, vielä elossa olevien hirvittävän, murheellisen valituksen. (Kare s. 30)

Loput ovat selittäviä:

After about hundred paces, she found what she sought: a small opening at the base of the rock wall that looked ridiculously like an oversized mouse hole. (Thornhold s. 6-7)

Suunnilleen sadan askeleen jälkeen hän löysi etsimänsä: kallioseinämän juurella oli pieni aukko, joka näytti naurettavasti ylisuurelta hiirenkololta. (Kare s. 14)

Dag understood: they were looking for the descendants of Samular.
(Thornhold s.22)

Dag ymmärsi: he etsivät Samularin jälkeläisiä. (Kare s. 32)

Näissä tapauksissa kaksoispisteet ovat suomen kielen käytännön mukaisia, eivätkä riko tekstin kulkua yhtä paljoin kuin ajatusviivojen käyttö.

5.3. Puolipiste

Suomessa puolipistettä käytetään vain kahdella tavalla Itkosen mukaan (2002: 20).

1. Erottamaan virkkeen veroisia ilmauksia, jotka kuuluvat läheisesti yhteen, esim. *Kuuntelen virran solinaa ja katselen huojuvia rantapensaita; jostain kantautuu yhtäkkiä lehtokurpan ääni. Suunnilleen yhtä nopeasti kuin teollisuusväestö kasvoivat nelikymmenluvulla kaupunkilaisvoittoisten elinkeinojen palveluksessa olevat ryhmät; nopeimmin kaikista laajeni ilmeisesti kauppa, joskaan tämä ei suoranaisesti näy tilastoissa.*

Usein sanotaan, että puolipiste on pistettä heikompi, mutta pilkkua vahvempi eroke; itse asiassa se on läheisempää sukua pisteelle kuin pilkulle. Esim. äskeisissä virkkeissä pilkku ei olisi tullut kysymykseenkään. Piste olisi mahdollinen, mutta se viittaisi hiukan erilaiseen lukutapaan: pisteen edellä virkkeen sävelkulku laskee paljon jyrkemmin kuin puolipisteen edellä, ja sitä seuraava tauko on pitempi kuin puolipisteen jälkeen. Vain piste päättää virkkeen peruuttamattomasti.

2. Joskus pilkkua vahvempana erotusmerkkinä luettelmissa ja laajoissa rinnastuksissa. Esim. *Suomen kielellä on monia ominaispiirteitä: äänneopissa sananalkuisten konsonanttiyhtymien puute, diftongien ja yleensä vokaalien runsaus; muoto-opissa sijojen suuri määrä, lukuisat johdostyyppit ja yhdyssanojen muodostamisen helppous; lauserakenteen alalla mm. monet lauseenvastikkeet ja sanajärjestyksen suhteellinen vapaus.* Varsinkin jos pilkulla on luettelussa muita tehtäviä, voi puolipisteellä selventää rakennetta, esim. *Arvot ovat 2,1; 2,8; 4,3; 5,1.*

Puolipiste ei ole nykyään kovin tavallinen välimerkki, ja toisinaan sitä näkee käytettävän räikeästi väärin, esim. kaksoispisteen sijasta luetteloiden edellä. Oikein käytettynä se kuitenkin rytmittää ja elävöi tekstiä tavalla, jota on vaikeaa muilla keinoin korvata.

Cunningham käyttää runsaasti puolipisteitä ja yhdistää niillä yleensä kaksi lausetta samaan virkkeeseen. Pääsääntöisesti suomentajat ovat jättäneet nämä käännöksiin, vaikka se ei Itkosen mukaan välttämättä ole suomenkielen mukaista.

Haltian varjon ensimmäisessä luvussa käyttö on selittävä ja Kinnunen on jättänyt puolipisteet tekstiin:

Such stories also would explain his presence; Z'beryl has once told Arilyn that the elves of Evereska maintained a keen interest in the doings of the Harpers. (Elfshadow s. 9)

Niiden perustella miehen ilmestyminen oli myös paremmin ymmärrettävissä; Z'beryl oli kerran kertonut Arilynille, että Evereskan haltiat olivat tavattoman kiinnostuneita Harpunsoittajien tekemisistä. (Ki s.17–18)

Arilyn recognized the signal for the changing of the guard; the barracks of the Evereska Watch stood at the foot of the hill, and the sounds of their ritual evening maneuver drifted up to the temple gardens. (Elfshadow s. 11)

Arilyn tiesi sen olevan vahdinvaihdon merkki; Evereskan vartiokaartin kasarmi sijaitsi kukkulan juurella ja jokailtaisten manöövereiden äänet kohosivat temppelein puutarhaan. (Ki s. 20)

Itkosen mukaan kumpikaan näistä ei ole suomen mukaista.

Sen sijaan englanninkieliset lauseet ovat englannin kieliopin mukaisia:

Use a semicolon in order to achieve a stronger break between clauses than a comma provides.

- They were convinced that they could solve the problem if given the authority to do so; but no one would come forward with a plan that could be evaluated.

Haltialaulun kääntäjä Györffy on jakanut lauseet kerran:

He glanced at the marking on the coin's face; it was artfully embossed with an unfamiliar pattern of runes and symbols. (Elfsong s. 24)

Danilo tutki merkkejä kolikon pinnalla. Kolikko oli koristeltu taidokkaasti oudoilla riimu- ja symbolikuviolla. (G s. 31)

Koska puolipisteen käyttö tässä ei olisi suomen mukaista, lauseiden jakaminen on erittäin onnistunut päätös. Englanninkielinen lause kuuluu edellisten lauseiden tavoin englannin kieliopin piiriin.

Muulla ensimmäisessä luvussa Györffy on jättänyt puolipisteet *Haltialaulun* käännökseen:

For the last two years, both Danilo and Arilyn had received their missions directly from Khelben Arunsun; surely the archmage could tell where Arilyn had been assigned to go. (Elfsong s. 27)

Kahden viime vuoden ajan sekä Danilo että Arilyn olivat saaneet tehtävänsä suoraan Khelben Arunsunilta; oli aivan selvää, että arkkimaagi tiesi, minne Arilyn oli lähetetty. (G s. 34)

Not that the spell would harm any of your clients, of course; no one here appears to be bearded, so having ale suddenly turn to flame couldn't set anyone's beard afire. *If I cast that spell, that is, which of course I won't.* (Elfsong s. 30)

Eikä taikani vaikuta tietenkään kehenkään teidän asiakkaaseenne; täällä ei yhdelläkään kasva partaa. Kuinka siis yhtäkkiä tuleen syttyvä olut voisi kärventää mitään tai ketään ja niinhän kävisi vain siinä tapauksessa, että minä tekisin loitsun. (G s. 37)

Ensimmäisessä esimerkissä voisi argumentoida, että lauseet voisivat kuulua tiiviisti yhteen, mutta toinen esimerkki ei selvästi kuulu suomenkieleen ja se olisi kannattanut vaihtaa esimerkiksi sanaan "koska".

Ensimmäinen englanninkielinen esimerkki seuraa tätä englannin käytäntöä:

When a coordinating conjunction (and, but, or, or nor) is omitted between two independent clauses, use a semicolon — not a comma — to separate the clauses.

- Labor was willing to compromise; management was not.

Toinen esimerkki kuuluu samaan englannin käytäntöön kuin Haltialaulun aiemmat englanninkieliset esimerkit.

Hopeavarjojen ensimmäisessä luvussa Cunningham on käyttänyt puolipisteitä myös luettelossa. Hlnovsky on jättänyt kaikki puolipisteet käännökseen

No watchful gargoyles peered down from the tower's flat roof; no animated statues stood guard; no cryptic runes marred the smooth, black walls of the wall or tower. (Silver Shadows s. 6)

Tornin tasaiselta katolta ei kurkistellut alas gargoyleja; vartiossa ei seissyt elävöitettyjä patsaita; arvoitukselliset riimut eivät pilanneet tornin eivätkä muurin sileää, mustaa pintaa. (H s. 14)

Laeral sank into a deep curtsey; the elven queen bid her rise. (Silver Shadows s. 7-8)

Laeral niiasi syvään; haltiakuningatar käski häntä nousemaan. (H s. 16)

Live among them; gain their trust. (Silver Shadows s. 19)
Asu heidän keskuudessaan; hanki heidän luottamuksensa. (H s. 29)

Esimerkeistä viimeisen voi katsoa kuuluvan suomalaiseen puolipilkun käyttötapaan, vaikka puolipilkun olisi voinut korvata pilkuilla ilman, että lauseen selvyys kärsisi. Muut ovat suomen vastaisia. Englanninkielisissä esimerkeissä on jälleen käytetty puolipistettä pilkkua voimakkaimpina välimerkkeinä englannin kieliopin mukaisesti.

Myös *Perhesalaisuuden* kääntäjä Kare on jättänyt puolipisteet ensimmäisen ja toisen luvun suomennokseen:

A slight man who stood a full head shorter than most of his guards, a man who had little expertise with the short, jewelled sword on his hip, a man exceedingly pale of skin from many years spent within walls; in short, hardly the sort of man who might venture off alone into the wild foothills. (Thornhold s. 15)

Heiveröinen mies, joka oli päätä lyhyempi kuin suurin osa sotilaistaan, mies, jolla ei pahemmin ollut kokemusta jalokivikoristellusta miekasta lanteillaan, mies, joka oli tavattoman kalpeaihoinen monien seinien sisällä vietetyn vuoden jälkeen; lyhyesti sanottuna tuskin sellainen mies, joka saattaisi vaellella yksinään erämaavuoristoon. (Kare s. 24)

Samular had been a paladin of Tyr; Dag Zoreth was a strifeleader, a priest of Cyric. (Thornhold s. 26)

Samular oli ollut Tyrin paladiini; Dag Zoreth oli taistelupäällikkö, Cyricin pappi. (K s. 37)

Jälkimmäisen esimerkin voidaan ajatella olevan laaja rinnastus, jolloin siinä voi käyttää puolipistettä. Ensimmäinen esimerkki ei ole suomen mukainen.

Englanninkieliset esimerkit ovat jälleen englannin kieliopin mukaisia.

Useimmissa kohdissa puolipisteen sijasta olisi voinut jakaa virkkeen kahtia pisteellä tai miettiä lauseiden uudelleen järjestämistä. Esimerkiksi viimeisessä esimerkissä puolipisteen olisi voinut korvata vaikka seuraavasti: Samular oli ollut Tyrin paladiini kun taas Dag Zoreth oli taistelupäällikkö, Cyricin pappi. Lauseessa rinnastetaan oikeuden jumalan pyhä soturi ja hänen poikansa, joka on hulluuden sekä valheiden jumalan pappi.

Puolipisteet ovat suomalaisessa tekstissä harvinaisia ja niitä käytetään eri tavalla kuin englanninkielisessä lähtötekstissä, joten suomentajien kannattaisi käyttää niitä varovaisesti.

6. NIMISTÖ

Yleensä ottaen fantasiassa nimet käännetään, jos ne tarkoittavat alkukielellä jotain tai viittaavat hahmon persoonaan. Tämä tapa lienee tullut Kersti Juvan, Eila Pennasen ja Panu Pekkasen *Taru Sormusten herrasta*-käännöksestä 1973–75, jossa nimet käännettiin juuri tämän strategian mukaan. Tätä mielikuvaa tukevat Tolkienin *The Hobbit*-kirjan suomennokset. Vuonna 1937 julkaistu suomennos *Lohikäärmevuori* on suunnattu selkeästi lapsille ja suomentaja Risto Pitkänen on päättänyt kotouttamaan nimiä, jotka myöhäisempi käännös jättää suomentamatta (Sisättö, tulossa: 9). Juvan ja Pekkasen suomentama *Hobitti eli sinne ja takaisin* (1985) on sen sijaan suomennettu saman strategian mukaan kuin *Taru Sormusten herrasta* ja ilmeisesti suunnattu nuorisolle ja aikuisille. Esimerkiksi yksi *The Hobbit*-kirjan henkilö, Elrond, oli *Lohikäärmevuori*-suomennoksessa Keijukas ja *Hobitti*-suomennoksessa Elrond.

Toinen tänä päivänä kuuluisa esimerkki fantasiakirjallisuudesta ovat J. K. Rowlingin *Harry Potter*-kirjat. Jaana Kapari on suomentanut suurimman osa nimistä, jotka viittaavat henkilön luonteeseen tai toimintaan (Puurtinen, tulossa: 4), mutta toisaalta hän on myös jättänyt englanninkielisiä nimiä kirjoihin. Sarjan ensimmäistä osaa suomennettaessa 1997 siitä ei ollut vielä syntynyt suurta kohua, ja suomennos tehtiinkin juuri lapsilukijoita silmällä pitäen. Tähän viittaa myös se, että kirjoissa esiintyvät keksityt sanat on suomennettu. Vaikka kirjat sijoittuvat osaksi Lontooseen, ei 1990-luvulla pidetty enää tarpeellisena kotouttaa niitä samalla tavoin kuin Lewis Carrollin *Alice in Wonderlandin* ensimmäisessä suomennoksessa 1906 *Liisan seikkailut Ihmemaassa*, jossa kirjan alun Britanniaan viittaavat asiat on jätetty pois (Oittinen 1997: 58–59). Rowlingin kirjoihin on jätetty Lontoo ja englantilaiset nimet.

Yleensä ottaen nimien suomentamista fantasiakirjoissa perustellaan sillä, että toissijaisessa maailmassa ei puhuta kieltä, jolla tarina on kirjoitettu. Englanninkieliset nimet olisivat siis vain käännöksiä jostain fantasiamaailman kielestä. On kuitenkin kirjoja, joissa sekundaarimaailmaa ei ole tai sinne siirrytään

reaalimaailmasta tai kyseessä on vaihtoehtomaailma. Tällöin voisi olettaa, että tarvetta nimien kääntämiselle ei ole. Harry Potterissa on kuitenkin käännetty juuri tällaisia nimiä.

Kolmas esimerkki on Orson Scott Cardin *Alvin*-sarja, joka alkaa kirjalla *Seitsemannen pojan seitsemäs poika*. Sarja sijoittuu 1800-luvun Amerikan vaihtoehtomaailmaan, jossa hahmoilla on pienimuotoisia, maagisia kykyjä. Hahmojen nimet ovat samoja kuin tosimaailmassa, vaikka osa niistä on vanhanaikaisia ja Raamatun innoittamia. Esimerkiksi Alvinin sukunimeä Smith ei ole suomennettu, vaikka hän toimii seppänä, eikä hänen isänsä sukunimeä Miller, vaikka tämä toimii myllärinä. Osa etunimistä on sen sijaan suomennettu. Esimerkiksi Vigor on Riuska, mutta Faith on jätetty kääntämättä. Usko, joka olisi lähinnä Faithiä, on suomeksi kuitenkin miehen nimi ja Faith on naisen nimi, mikä on saattanut vaikuttaa päätökseen jättää Faith kääntämättä.

Sen sijaan Susanne Clarcken *Jonathan Strange & herra Norrell*-kirjassa nimiä ei ole käännetty. Englantiin Napoleonin sotien aikaan sijoittuvassa tarinassa ei ole katsottu tarpeelliseksi kotouttaa nimistöä, vaan esimerkiksi Raven King esiintyy sellaisenaan suomennoksessa. Clarcken kirja onkin suunnattu aikuisille ja voidaan mieltää vaihtoehtoiseksi historiaksi. Toisaalta C. S. Lewisin *Narnia*-sarjassa nimiä ei ole suomennettu ja se on kirjoitettu lapsille.

Väitöskirjassaan Yvonne Bertills (2003) väittää erisnimien kääntämisen olevan olennainen osa lastenkirjojen kääntämistä, koska nimet kuuluvat kulttuurisiin ja lingvistisiin elementteihin. Hän sanoo suomen ja englannin nimien kääntämisen strategian olevan paljolti samanlainen. Nimillä voi olla tarinan tai hahmon kannalta tietty tarkoitus, minkä takia jotain tarkoittavat nimet usein käännetään. (2003: 195.) Yksi fantasiaa ja lastenkirjallisuutta yhdistävä tekijä ovat keksityt nimet. Bertills antaa esimerkkejä siitä, miten keksitytkin nimet voidaan kotouttaa lastenkirjoissa. Esimerkiksi Winnie the Pooh on suomennettu Nalle Puhiksi ja samassa kirjassa esiintyvä Christopher Robin on suomennettu Risto Reippaaksi.

Varsinkaan jälkimmäistä nimeä ei aikuisten kirjallisuudessa olisi nykyisin tarpeen kääntää ollenkaan.

Fantasiassa keksittyjä tai oikeaan maailmaan liittyviä, usein englanninkielisiä nimiä ei yleensä kotouteta. Kaikki fantasia ei ole lapsille suunnattua eikä edes lapsille sopivaa. Nimiä suomentamalla voidaan kuitenkin antaa lukijoille tällainen kuva.

Tieteiskirjallisuudessa nimiä ei yleensä käännetä. Syynä lienee se, että sci-fin mielletään tapahtuvan tosimaailmassa, jolloin tällaisten nimien suomentamisen katsottaneen menevän liikaa kotouttamisen puolelle.

6.2 Cunninghamin kirjat

Cunninghamin fantasiakirjat sijoittuvat roolipelimaailmaan, jota hän ei ole itse luonut. Maailma on sekundaarinen, suljettu maailma, johon monet eri kirjoittajat ovat tehneet tarinoita.

Cunninghamin käyttämien nimien käännsstrategiat voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: kokonaan käännetyt, osittain käännetyt ja kääntämättä jätetyt. Mikäli nimi tarkoittaa englanniksi jotain, se on tavallisesti käännetty mahdollisimman lähelle alkuperäistä tarkoitusta. Tästä on vain muutamia poikkeuksia. Kolmessa kirjassa esiintyy hahmo nimeltä *Black Pearl*, jonka kaikki suomentajat ovat kääntäneet *Mustaksi Helmeksi*. Hän on ainut hahmo, jonka etunimen Kinnunen ja Kare ovat kääntäneet. Hlinovsky ja Györffy ovat kääntäneet myös toisen hahmon etunimen. Györffy on kotouttanut *Olive Ruskettlen* (Elfsong s. 231), *Olivia Punapannuksi* (G s. 241). Hlinovsky on kotouttanut *Phoenix Moonflower* (Silver Shadows s. 274) nimen *Feeniks Kuunkukka* (H s. 299) nimeksi.

Yleensä nimien käännökset ovat pysyneet samoina eri kirjoissa, mutta tästä on muutamia poikkeuksia. Esittelen ensin kategoriat ja annan niistä esimerkkejä. Sen jälkeen käsittelen ristiriitaisuuksia sekä isojen kirjainten käyttöä.

Esimerkeissä on ensin alkuperäisteoksesta otettu esimerkki ja sitten suomennos. Sivunumerot osoittavat sivua, jolla nimi esiintyy ensimmäisen kerran. Suomennetun kirjan nimen sijasta käytän kääntäjien nimiä osoittamassa suomennosta: Ki tarkoittaa *Haltian varjon* suomentajaa Kirsi Kinnusta, G tarkoittaa *Haltialaulun* suomentajaa Lassi Györffyä, H tarkoittaa *Hopeavarjojen* suomentajaa Satu Hlinovskyä ja Kare tarkoittaa *Perhesalaisuuden* suomentajaa Sari Karetta.

6.2.1 Kääntämättä jätetyt nimet

Kaikki aineiston nimet, jotka eivät varsinaisesti tarkoita englanniksi jotain on jätetty kääntämättä. Niiden lausunta-asua ei ole myöskään yritetty kotouttaa, vaan ne on jätetty tekstiin sellaisenaan. Nämä ovat tavallisesti ihmisten tai paikkojen nimiä.

Elfshadow - Haltian varjo

Hannali Celanil (Elfshadow s. 7), *Hannali Celanil* (Ki s. 15)

Regnet Amcathra (Elfshadow s. 49), *Regnet Amcathra* (Ki s. 63)

Suzail (Elfshadow s. 142), *Suzail* (Ki s. 174)

Elfsong - Haltialaulu

Iriador (Elfsong s. 8), *Iriador* (G s.14)

Lucia Thione (Elfsong s. 29), *Lucia Thione* (G s. 36)

Berdusk (Elfsong s. 101), *Berdusk* (G s. 110)

Silver Shadows - Hopeavarjot

Danilo Thann (Silver Shadows s. 17), *Danilo Thann* (H s. 26)

Jill (Silver Shadows s. 64), *Jill* (H s. 75)

Cormanthor (Silver Shadows s. 72), *Cormanthor* (H s. 84)

Thornhold - Perhesalaisuus

Bronwyn (Thornhold s. 4), *Bronwyn* (Kare s. 11)

Mystra (Thornhold s. 49), *Mystra* (Kare s. 63)

Sir Gareth Cormaeril (Thornhold s. 53), *Sir Gareth Cormaeril* (Kare s. 66)

Kaikki yllä olevat ihmisten, jumalien ja paikkojen nimet on jätetty sellaisenaan suomennoksiin. Jopa ritariasemaa kuvaava Sir on jätetty sellaisenaan käännökseen.

6.2.2 Kokonaan käännetty nimet

Jotain englanniksi tarkoittavat nimet on käännetty kokonaan. Suurin osa näistä nimistä ei ole ihmisten nimiä, vaan muita, kuten maantieteellisiä nimiä ja esineiden nimiä.

Elfshadow - Haltian varjo

Vale of Darkhold (Elfshadow s. 31), *Mustalinnan Laakso* (Ki s.43)

Collage of Magic and Arms (Elfshadow s. 61), *Maagi- ja Aseakatemia* (Ki s. 77)

Feast of the Moon (Elfshadow s. 112), *Kuunjuhla* (Ki s. 139)

Way of the Dragon (Elfshadow s. 128), *Lohikäärmeen raitti* (Ki s. 158)

Elfsong - Haltialaulu

Street of Swords (Elfsong s. 71), *Miekkojen katu* (G s. 79)

Unicorn Run (Elfsong s. 93), *Yksisarvisen juoksu* (G s. 102)

House of Song (Elfsong s. 241), *Laulutalo* (G s. 251)

House of Purple Silks (Elfsong s. 306), *Purppuraisen silkin talo* (G s. 316)

Silver Shadows - Hopeavarjot

Mosstone (Silver Shadows s. 2), *Sammalkivi* (H s.10)

School of Stealth (Silver Shadows s. 21), *Hämäräopisto* (H s. 31)
Yellow Snake Pass (Silver Shadows s. 33), *Keltaisen käärmeen sola* (H s. 44)
Starspire Mountains (Silver Shadows s. 34), *Tähtihuippuvuoret* (H s. 44)

Thornhold - Perhesalaisuus

Curious Past (Thornhold s. 40), *Outo Menneisyys* (Kare s. 52)
Greycloak Hills (Thornhold s. 93), *Harmaavaippavuoret* (Kare s. 112)
Burning Troll (Thornhold s. 190), *Liekehtivä Peikko* (Kare s. 227)
Waterdeep Castle (Thornhold s. 268), *Syväveden Linnake* (Kare s. 317)

Nämä nimet on pyritty kääntämään mahdollisimman lähelle alkuperäistä tarkoitusta. Osassa nimistä on myös jätetty isot kirjaimet alkuperäisen tavoin käännökseen. Esimerkiksi Harmaavaippavuoret on kuitenkin kotoutettu enemmän, eikä käännetty suoraan Harmaaviitan vuoriksi.

Käsittelen isojen kirjainten käyttöä nimissä alaluvussa 9.

6.2.3 Osittain käännetyt nimet

Osa nimistä on käännetty osittain. Suurin osa näistä nimistä on ihmisten erisnimiä. Joukossa on myös maantieteellisiä nimiä. Niissä on pyritty suoraan kääntämiseen, vaikka poikkeuksiakin löytyy.

Elfshadow - Haltian varjo

Tears of Selune (Elfshadow s. 7), *Selunen Kyyneleet* (Ki s. 15)
Arilyn Moonblade (Elfshadow s. 20), *Arilyn Kuunterä* (Ki s. 30)
Galinda Raventree (Elfshadow s. 50), *Galinda Korpinpuu* (Ki s. 65)
Marsh of Chelimber (Elfshadow s. 93), *Chelimberin Rämeikkö* (Ki s. 116)

Elfsong - Haltialaulu

Kerigan the Bold (Elfsong s. 9), *Kerigan Urhea* (G s. 15)

Brian the Swordmaster (Elfsong s.16), *Brian Miekkamestari* (G s.23)
Mulharahold (Elfsong s. 142), *Mulharan linnoitus* (G s. 152)
Rivon Street (Elfsong s.241), *Rivonkatu* (G s. 251)

Silver Shadows - Hopeavarjot

Forest of Tethir (Silver Shadows s. 1), *Tethirinmetsä* (H s. 9)
Garvanell's Fine Ointments (Silver Shadows s. 79), *Garvanellin hienot voiteet -liike* (H s. 91)
Tamara Oakstaff (Silver Shadows s. 102), *Tamara Tammisauva* (H s. 116)
Baldur's Gate (Silver Shadows s.118), *Baldurinportti* (H s. 133)

Thornhold - Perhesalaisuus

Rassalanter Hamlet (Thornhold s. 53), *Rassalanterin kylä* (Kare s. 67)
Knights of Samular (Thornhold s. 59), *Samularin ritarit* (Kare s. 73)
Master Laharin Goldbeard (Thornhold s. 74), *Mestari Laharin Kultaparta* (Kare s. 90)
Alghairon's Tower (Thornhold s. 252), *Alghaironin torni* (Kare s. 298)

Kaikissa yllä olevissa nimissä on suomennettu osa, joka tarkoittaa jotain. Tarkoittamaton osa on aina jätetty sellaisenaan suomennokseen. Esimerkiksi Rivonkatu saa suomessa hieman toisenlaisen merkityksen. Taivutettu Rivoninkatu olisi kenties ollut parempi ratkaisu.

6.2.4 Poikkeukset

Kirjoissa on vain muutamia poikkeuksia yllä olevista kolmesta luokasta. Esimerkiksi kolmessa kirjassa mainitaan ohimennen muinainen valtakunta nimeltä Myth Drannor. Kääntäjät ovat joka kerta jättäneet sen kääntämättä, eivätkä tapailleet esimerkiksi muotoa ”myyttinen Drannor”.

Haltian varjossa voidaan nähdä vain kaksi poikkeusta suorasta käännöksestä. Ensinnäkin muutamien tavernojen nimet:

Smiling Siren (Elfshadow s. 49), *Sirkeä Seireeni* (Ki s. 63)
Friendly Flounder (Elfshadow s. 191), *Kukkea Kampela* (Ki s. 231)
Drunken Dragon (Elfshadow s. 205), *Lipittävä Lohikäärme* (Ki s. 246)

Kääntäjä Kinnunen on tässä ilmeisesti tavoitellut alkutekstin tavoin samoilla kirjaimilla alkavia nimiä suoran käännöksen sijaan. Samantyyppistä ratkaisua on ilmeisesti haettu myös tähdistön suomennoksella:

Shard of Selune (Elfshadow s. 110), *Selunen Sauva* (Ki s. 136)

Toiseksi yhden hahmon lisänimeä tai sukunimeä on muutettu:

Myrin Silverspear (Elfshadow s. 61), *Myrin Hopeapeitsi* (Ki s. 78)

Tässä kirjassa tämä hahmo on mainittu vain kerran. On kuitenkin aivan mahdollista, että hahmo esiintyisi myös jossain toisessa kirjassa. Mikäli Silverspear on todellakin hahmon lisänimi, on myös mahdollista, että hahmolla on mukanaan hopeinen keihäs, jonka mukaan hän on saanut nimensä. Tällöin suomennos olisi ristiriidassa kirjan todellisuuden kanssa. Keihästä ja peistä kuitenkin käytetään eri tavalla taistelussa, ja monissa fantasiakirjoissa sodan ja taisteluiden kuvaamiseen on tärkeässä osassa.

Haltialaulussa sen sijaan on lukuisia poikkeuksia. Osassa yksikkö ja monikko ovat vaihtuneet:

Stalwarts' Club (Elfsong s. 33), *Luotettavan Klubi* (G s. 41)
Knights of the Shield (Elfsong s. 71), *Kilpien ritarit* (G s. 79)
Goldenfield (Elfsong s. 92), *Kultakentät* (G s. 101)
Harpstar Wars (Elfsong s. 123), *Harpputähden sota* (G s. 133)
Winnifer Fleetfingers (Elfsong s. 221), *Winnifer Nopsasormi* (G s. 231)

Yllä olevat ovat varsin pieniä ja yksittäisiä tapauksia, mutta yhdessä ne muodostavat kaavan, jossa kääntäjä poikkeaa selkeästi alkuperäistekstistä.

Toisissa tapauksissa koko sana on vaihtunut toiseksi:

Fiery Flagon (Elfsong s. 30), *Tulinen leili* (G s. 37)
Morgalla Mirthful (Elfsong s. 41), *Morgalla Mirrhintäysi* (G s. 49)
Thendara Spearsinger (Elfsong s. 42), *Thendara Peitsilaulu* (G s. 50)
Misty Forest (Elfsong s. 69), *Sumuiset vuoret* (G. s.77)
Elminster the Sage (Elfsong s. 104), *Elminster Pyhimys* (G s. 114)
The Ghost of Elmtree (Elfsong s. 117), *Haltiapuun aave* (G s. 127)
Eternal Forge (Elfsong s. 146), *Ikuinen Seppä* (G s. 156)
Lusty Wench (Elfsong s. 190), *Iloinen Lutka* (G s. 199)
Crawling Spider (Elfsong s. 218), *Kihisevä hämähäkki* (G s. 228)

Myös tässä on nähtävissä kaava, jossa kääntäjä poikkeaa lähtötekstistä. Kuudennessa esimerkissä oleva ”elmtree” on suomeksi jalava ja Cunninghamin kirjat Suomessa kustantaa Kustannusyhtiö Jalava. On merkillistä, että Györffy on valinnut käännökseksi haltiapuun.

Haltialaulun kääntäjä Györffy on tehnyt myös kaksi poikkeusta yleisen nimien kääntämisen linjaan.

Hän on kääntänyt henkilön etunimen ja sukunimen:

Olive Ruskettle (Elfsong s. 231), *Olivia Punapannu* (G s. 241)

Toisaalla hän on jättänyt kutsumanimen kääntämättä:

Mange (Elfsong s. 59), *Mange* (G s. 67)

Tämä valinta on sikäli outo, että nimi mainitaan yhteydessä, jossa se myös selitetään:

The other mercenary – a whip-thin archer whose mottled blend of naked scalp and short-cropped brown fuzz gave birth to his apt nickname – bobbed his head in nervous agreement. (Elfsong s. 59)

Toinen palkkasoturi – langanlaiha jousiampuja, jonka lempinimen alkuperän paljastivat paljaan kaljun laikut ja lyhyeksi leikatut haivenet – nyökytteli hermostuneesti päätään. (G s. 67)

Györfy on jättänyt tämän lauseen käännökseen, vaikka ei ole suomentanut itse nimeä.

Lisäksi hänen käännöksensä *Murska* ei oikein vastaa *Mayhem* sanan merkitystä:
Music and Mayhem (Elfsong s. 89), *Musiikki ja Murska* (G s. 98).

Suomentaja lienee tavoitellut aiemmin Kinnusen tavoin allitteraatiota.

Hopeavarjoissa on yksi kutsumanimi, jota ei ole käännetty, vaikka sen olisi voinut tehdä kääntämällä Mandraken suoraan Alruunaksi tai käyttämällä jotain vastaavaa kasvin nimeä:

Mandrake (Silver Shadows s. 157), *Mandrake* (H s. 174)

Hopeavarjojen suomentaja Hlinovsky on kääntänyt yhden etunimen:

Phoenix Moonflower (Silver Shadows s. 274), *Feeniks Kuunkukka* (H s. 299).

Feeniks on phoenix-linnun virallinen kotoutettu muoto.

Yksi monikkomuoto on käännetty yksikköön ja käännös on muutenkin aika kaukana alkuperäisestä nimestä:

Talltrees (Silver Shadows s. 69), *Korkiasalo* (H s. 81)

Talltreesin olisi voinut kääntää esimerkiksi Korkeapuiksi, jos haluaisi säilyttää kirjaimellisen tarkoituksen, tai Sydänmetsäksi, jos haluaisi mukailla enemmän paikan varsinaista tarkoitusta kirjassa.

Tätä käännöstä voisi pitää vajavaisena:

Herald's Holdfast (Silver Shadows s. 137), *Heraldin Hovi* (H s.165)

Herald tarkoittaa airuetta tai sanansaattajaa. Holdfast viittaisi enemmänkin linnoitukseen kuin hoviin. Tässä tapauksessa kyseessä on heraldiikkaan

erikoistunut kirjasto ja linnoitus, minkä saa selville yksinkertaisella internethaulla. Parempi suomennos voisi olla Sukututkimuksen kirjasto tai linnoitus tai Heraldiiikan kirjasto.

Perhesalaisuudessa Kare on jättänyt kääntämättä kolme nimeä, jotka olisi voinut kääntää:

Alice Tinker (Thornhold s. 39), *Alice Tinker* (Kare s. 51)

Bane (Thornhold s. 236), *Bane* (Kare s. 303)

Fenrisbane (Thornhold s. 303), *Fenrisbane* (Kare s. 358)

Tinkerin olisi voinut kääntää esimerkiksi Näpertäjäksi tai Korjaajaksi. Bane olisi voinut olla esimerkiksi Tuho ja Fenrisbane Sudensurma tai Fenriksentuho, jos haluaisi säilyttää viittauksen vanhoihin taruihin.

Kare on säilyttänyt edellisen osan vajavaisen käännöksen:

Herald's Holdfast (Thornhold s.137), *Heraldin Hovi* (Kare s.165)

Yksi maantieteellinen nimi on vaihtunut:

Jundar's Hill (Thornhold s. 41), *Jundarin vuori* (Kare s. 54)

Juhlahuoneiston nimi on vaihtunut:

Gentle Mermaid festhall (Thornhold s. 78), *Punastuvan merenneidon juhlahuoneisto* (Kare s. 95)

Curious Past (Thornhold s. 40), *Outo Menneisyys* (Kare s. 52)

Curious on vaikea kääntää lyhyesti suomeksi, mutta kenties *Erikoinen* tai *Merkkillinen* olisi voinut vastata paremmin kirjan sävyä.

Eniten poikkeuksia on *Haltialaulussa*, mutta niitä on jokaisessa kirjassa jonkin verran. Suurinta osaa poikkeuksista ei kuitenkaan huomaa, jollei tunne alkuperäisteoksia.

6.2.5 Epäjohdonmukaisuudet kirjojen välillä

Neljästä kirjasta kolme sijoittuu osittain Syväveden kaupunkiin, ja sen kaupunginosia ja muitakin paikkoja mainitaan usein. Lukijan kannalta ei ole mielekästä, jos ne on nimetty uudestaan jokaisessa kirjassa. Tietenkään suomentajilla ei ole välttämättä aikaa tai kiinnostusta paneutua sarjan edellisten osien suomennoksiin. Tämän takia olisi hyvä, jos kustantaja ei vaihtaisi suomentajaa sarjan jokaisen osan välissä.

Yleensäkin kirjojen välillä muuttuvat suomennokset eivät luo samaa yhtenäisyyden tuntua suomennettuun kirjasarjaan kuin alkuperäisissä on. Suomentajien työtä helpottaisi kovasti, jos nimistöistä ja muistakin fantasiamaailmojen erikoisuuksista pidettäisiin jo alusta alkaen listaa. Sen tekeminen ei olisi kovin vaikeaa, vaan siihen riittäisi yksi Word-tiedosto, johon kukin suomentaja lisäisi omat käännöksensä. Tästä uusi kääntäjä voisi katsoa edellisten saman sarjan kääntäjien ratkaisut. Tällä hetkellä nimistön selvittäminen on kuitenkin jokaisen suomentajan oman viitseliäisyyden varassa.

City of Splendors esiintyy kolmessa kirjassa Syväveden kaupungin lisänimenä. Kinnunen on kääntänyt sen *Loistava Kaupunki* (Ki s. 62), kun taas Hlinovsky on käyttänyt *Ihmeiden kaupunkia* (H s. 14) ja Kare *Ihmeiden Kaupunkia* (Kare s. 11).

Dark Network esiintyy kahdessa kirjassa. Kinnunen on kääntänyt sen *Mustaksi verkoksi* (Ki s. 43), kun taas Hlinovsky on käyttänyt *Pimeyden verkkoa* (H s. 44)

House of Purple Silks esiintyy kahdessa ensimmäisessä kirjassa. Kinnunen on kääntänyt sen *Purppurasilkkisaliksi* (Ki s. 61) ja Györffy *Purppuraisen silkin taloksi* (G s. 316). Vaikka tällainen huomio voi vaikuttaa pieneltä, kyseessä on kuitenkin tunnelma, joka tulee siitä, että muistaa paikkoja edellisestä kirjasta.

Korkiasalo-suomennos esiintyy sekä *Haltialaulussa* että *Hopeavarjoissa*. *Haltialaulussa* on kyse *the Hight Forestista* (Elfsong s. 1) kun taas *Hopeavarjoissa*

kyse on Tethyrin metsän keskusalueesta, joka on alun perin *Talltrees* (Silver Shadows s. 69). Suomennetusta sanasta huolimatta kyseessä on kaksi aivan eri metsää.

Myös *Hellgate Keep* mainitaan kahdessa kirjassa. Koska kyseessä on linnoitus, josta käsin vartioidaan porttia helvettiin, sekä Györffyn suomennos *Helvetinportin Vahti* (G s. 106) että Karen *Helvetinportin Linnake* (Kare s. 219) ovat teknisesti oikein. Jälkimmäinen lienee kuitenkin kuvaavampi.

Punastuvan merenneidon juhlahuoneisto -suomennos esiintyy kahdessa kirjassa. Silver Shadowsissa on todellakin kyseessä *the Blushing Mermaid* (Silver Shadows s. 51), kun taas Thornholdissa on *Gentle Mermaid festhall* (Thornhold s. 78).

Virgins' Square esiintyy kahdessa ensimmäisessä kirjassa. Kinnunen on kääntänyt sen *Neitsytaukioksi* (Ki s. 215), kun taas Györffy on käyttänyt *Neitsytkorttelia* (G s. 270).

6.2.6 Kirjojen sisäiset epäjohtonmukaisuudet

Lukija todennäköisesti huomaa nämä helpoimmin, joten ne vaikuttavat eniten kirjan tunnelmaan. Suomentaja pystyy tietenkin vaikuttamaan parhaiten oman suomennoksensa yhtenäisyyteen.

Haltian varjossa suurimmat epäjohtonmukaisuudet ovat Syväveden kaupunginosissa:

Dock Ward on suomennettu kahdella eri tavalla: *Satamavartio* (Ki s. 158) ja sivulta 221 alkaen *Laituriipiiri*.

Kaupunginosat ovat portteja lukuun ottamatta *Ward*-loppuisia. Suomentaja Kinnunen on käyttänyt lopusta kahta eri ilmausta:

South Ward (Elfshadow s. 113), *Eteläkartio* (Ki s. 158)

Dock Ward (Elfshadow s. 128), *Satamavartio* (Ki s. 158)

Castle Ward (Elfshadow s. 149), *Linnapiiri* (Ki s.176)

Dock Ward (Elfshadow s. 165), *Laituripiiri* (Ki s. 224)

Kun *Assassins' Guild* mainitaan ensimmäisen kerran (Elfshadow s. 88), Kinnunen on kääntänyt sen *Salamurhaajien Killaksi* (Ki s. 111), mutta kaikki myöhemmät maininnat on suomennettu *Murhaajien Killaksi* sivulta 223 alkaen.

Fantasiamaailmassa on täysin mahdollista, että on olemassa erilliset Salamurhaajien ja Murhaajien killat.

Haltian varjo kirjan nimessä oleva *Elfshadow* esiintyy myös kirjassa, jossa siitä käytetään nimitystä *haltiavarjo*.

Haltialaulussa suomentaja Györffy käyttää edellisessä osassa esiintyneitä kaupunginosien nimityksiä, mutta kääntää uuden alueen aivan omalla tavallaan:

South Ward (Elfshadow s. 16), *Eteläkartio* (G s. 23)

Castle Ward (Elfshadow s. 48), *Linnanpiiri* (G s. 56)

Trade Ward (Elfshadow s.240) *Kauppa-alue* (G s. 250)

Samalla kaupunginosien nimitysten välillä ei ole minkäänlaista yhtenäisyyttä, toisin kuin lähdekirjassa.

Neljässä kohtaa Györffyn nimisuomennot vaihtuu kesken kirjan:

Ganstar's Creek (Elfshadow s. 92), *Ganstarin joki* (G s. 101), *Ganstarin Puro* (G s. 207). Nimi mainitaan kirjassa vain kaksi kertaa.

Music and Mayhem (Elfshadow s. 89), *Musiikki ja Murska* (G s. 98). Sivulla 102 on käytetty nimeä *Musikantit ja Murska*. Kaikkialla muualla hän käyttää ensimmäistä suomennosta.

Knights of the Shield (Elfshadow s. 71), *Kilpien ritarit* (G s. 79). Sivulta 95 lähtien Györffy on muuttanut järjestön nimen muotoon *Kilven ritarit*.

The secret Lords of Waterdeep (Elfshadow s 16), *Syväveden salainen liitto* (G s. 23). Kun sanajärjestys myöhemmin vaihtui, vaihtui suomennoskin:
Waterdeep's secret Lords (Elfshadow s 73), *Syväveden salaiset valtiat* (G s. 81)

Suomentajalla on täysi oikeus muuttaa nimen käännöstä kesken suomentamisen. Silloin hänen on kuitenkin vaihdettava aiemmat nimen käännökset uuteen muotoon. Györffyn tapa jättää muuttuvia käännöksiä kirjaan kieli joko suuresta kiireestä, suuresta välinpitämättömyydestä lukijoita kohtaan tai ammattitaidottomuudesta. Tietokoneella tehtyihin teksteihin on varsin helppoa tehdä muutoksia. Sanatasollakin "etsi ja korvaa" toiminto tekee aiempien käännösten muuttamisen helpoksi.

Eri vuodenaikojen markkinat on käännetty samalla sanalla:

Spring Faire (Elfshadow s. 10), *Kevätmarkkinat* (G s. 16)

Summer Faire (Elfshadow s. 15), *Kevätmarkkinat* (G s. 22)

Perhesalaisuudessa Kare on käyttänyt johdonmukaisesti loppua ”piiri” kaupunginosien nimissä. Tämä on ristiriidassa muiden sarjan osien kanssa, vaikka onkin sisäisesti yhtenäinen:

Castle Ward (Thornhold s. 32), *Linnapiiri* (Kare s. 43)

Haltialaulu kärsii selvästi eniten sisäisistä ristiriidoista. Etenkin kesken kirjan vaihtuvat käännökset ovat rasittavia lukijalle, joka ei voi tietää että esim. Syväveden salaiset valtiat ja salainen liitto ovat sama organisaatio, mutta kulkevat suomennoksessa eri nimillä. Suomennoksessa olevat ristiriidat eivät ole alkuteokselle uskollista kääntämistä ja luovat erilaisen tunnelman kuin alkuperäisteoksessa.

6.2.7 Isojen alkukirjainten käyttö

Englanninkielisessä fantasiassa käytetään paljon isoja alkukirjaimia. Toiset kirjailijat käyttävät niitä tehokeinoina korostamaan kaikkea hieman merkittävämpää. Monet fantasian suomentajat ovat jättäneet kaikki tai vähintäänkin monet isoista kirjaimista suomennokseen. Tämä ei ole suomenkielen käytännön mukaista.

Suomessa isoja kirjaimia käytetään Itkosen (2002: 12–13) mukaan seuraavasti:

2, Erisnimissä, esimerkiksi: *Ahvenanmaa, Turku, Kokemäenjoki, Suomi, Eurooppa; Mars, Pohjantähti; Martti Talvela; Väestöliitto, Instrumentarium* [--]

Moniosaisien erisnimien kirjoittamisessa noudatetaan seuraavia sääntöjä:
a, Kaksisanaisen paikannimen jälkiosa kirjoitetaan isolla alkukirjaimella, jos se on itse erisnimi; muuten käytetään pientä kirjainta. Esim. *Latinalainen Amerikka, Iso Karhujärvi; Englannin kanaali, Pohjoinen jäämeri, Saksan liitotasavalta.*

b, Sellaisissa yhdysmerkin sisältävissä paikannimissä kuin *Etelä-Ruotsi, Teollisuus-Suomi, Sydän-Häme, Pohjois-Savo, Suur-Hollola, Manner-Eurooppa, Keski-Amerikka* kirjoitetaan alkuosakin isolla kirjaimella. Kuitenkin *nyky-Suomi, matkailu-Inari, loma-Norja, natsi-Saksa*, jotka tarkoittavat samaa aluetta kuin jälkiosa yksin.

c, Kaksi- tai useampisanaisissa kirjojen, taideteosten, näyttelyjen yms. sekä valtion oppilaitosten ja joukko-osastojen nimissä kirjoitetaan isolla vain ensimmäinen sana, esim. *Tiedon värikäs maailma, Uusi testamentti, Ja pesäpuu itki, Ateenalaisten laulu, Kolme seppää, Viihtyisää asumista - näyttely; Hallinnon kehittämiskeskus* [--] Isoa kirjainta ei tule lainkaan sellaiseen numeroalkuiseen tapaukseen kuin 2. *divisioona*. Vain ensimmäiseen sanaan tulee iso kirjain edelleen kansainvälisten ja ulkomaisten järjestöjen ja laitosten suomenkielisissä nimissä, esim. *Yhdistyneet kansakunnat, Pohjoismaiden neuvosto, Euroopan unioni, Luterilainen maailmanliitto, Kansainvälinen valuuttarahasto*. Useimmat kotimaiset järjestöt, liikelaitokset ja lehdet kirjoittavat nimensä jokaisen sanan (paitsi pikku sanaa *ja*) isolla kirjaimella, esim. *Sotainvalidien Veljesliitto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, Savon Sanomat, Metsästys ja Kalastus*. [--]

Jos moniosaisesta nimestä käytetään tekstissä vain sen viimeistä osaa koko nimen edustajana, sana kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella, esim. *unioni* (Euroopan unionista), *seura* (esim. Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta), *arkisto* (esim. Suomen elokuva-arkistosta).

Monet moniosaiset nimet kirjoitetaan englanniksi isoilla alkukirjaimilla, ja monet fantasian kääntäjät jättävät nämä sellaisenaan tekstiin.

Kinnunen on jättänyt melkein kaikki alkuperäiset isot alkukirjaimet *Haltian varjon* suomennokseen. Itkosen ohjeiden mukaan suomalaisten seurat voivat kirjoittaa nimensä tällä tavalla, mutta käänösnimissä tulisi käyttää isoa kirjainta vain nimen ensimmäisen sanan ensimmäisen kirjaimen kohdalla ja kirjoittaa loput nimessä olevat sanat pienellä (12).

The Green Island (Elfshadow s. 4), *Vihreä Saari* (Ki s. 10)

Company of Crazy Adventurers (Elfshadow s. 145), *Vimmapäisten*

Uskalikkojen Seura (Ki s. 178)

Serpentil Books and Folios (Elfshadow s. 183), *Serpentilin Niteet ja*

Foliantit (Ki s. 221)

Majatalon kirjoitusasu tulisi olla kuitenkin hieman toisenlainen:

House of Good Spirits (Elfshadow s. 114), *Majatalo Hilpeä Henki* (Ki s. 141)

Tämän olisi voinut kirjoittaa esimerkiksi majatalo Hilpeä henki tai Hilpeän hengen majatalo tai Hilpeän Hengen majatalo, mikäli ei halua kotouttaa nimeä enempää.

Erisnimissä paikannimet pitäisi kirjoittaa pienellä:

Arilyn of Evereska (Elfshadow s. 8), *Arilyn Evereskalainen* (Ki s. 16)

Kernigan of Soubar (Elfshadow s. 57), *Kernigan Soubarilainen* (Ki s. 73)

Tässä jälkimmäisen nimen on ilmeisesti käsitetty olevan sukunimi eikä ilmaus siitä, mistä hahmo on kotoisin. Vaikka suomessa on vanhoja sukunimiä, jotka ovat tulleet paikannimistä (Hämäläinen), ei esimerkiksi kaupungeista ole vastaavaa käytäntöä (tamperelainen). Yllä olevista esimerkeistä Evereska on laakso ja Soubar on kaupunki. Kääntäjällä ei ole välttämättä aikaa perehtyä kääntämänsä fantasiamaailman eri maihin ja kaupunkeihin, joten yllä olevat lisänimet voisi

kääntää esimerkiksi Evereskasta kotoisin oleva Arilyn ja Soubarista kotoisin oleva Kernigan. Tällöin ei jouduta suomen oikeakielisyyssääntöjen vastaisiin tilanteisiin.

Haltialaulun kääntäjä Györffy vaihtelee rajusti ison ja pienen alkukirjaimen välillä. Tätä kuvannee parhaiten:

Piergeiron's Palace and Blackstaff Tower (Elfsong s. 100), *Piergeironin palatsi ja Mustasauvan Tornin* (G s. 109)

Györffy kirjoittaa isolla niin maantieteellisiä nimiä, järjestöjä kuin tavernoja:

Stalwarts' Club (Elfsong s. 33), *Luotettavan Klubi* (G s. 41)
Fallen Kingdom (Elfsong s. 92), *Luhistunut Kuningaskunta* (G s. 102)
the Watchful Order of Magists and Protectors (Elfsong s. 187), *Maagien Ja Suojelijoiden Valppauden Järjestö* (G s. 196)

Vaikka kääntäjä haluaisi noudattaa kotimaisten järjestöjen kirjoitusohjeita, viimeisen esimerkin Ja kuuluisi ainakin kirjoittaa pienellä.

Toisaalta toisinaan hän kirjoittaa moniosaisia nimiä pienillä alkukirjaimilla, mikä on Itkosen mukaan suomen mukaista:

Harpstar Wars (Elfsong s. 123), *Harpputähden sota* (G s.133)
House of Purple Silks (Elfsong s. 306), *Purppuraisen silkin talo* (G s. 316)

Yhdessä kohdassa hän kirjoittaa suomeksi järjestön, jota ei ole alkuperäistekstissä:

By all accounts, he is organizing the city's thieves and assassins, but he may have time to spare for you. (Elfsong s. 259)
Ja hän myös sattumoisin organisoii kaupungin Varkaiden ja Salamurhaajien Kiltaa. Ehkä häneltä liikenee aikaa sinullekin. (G s. 269)

Ajan määreet on välillä kirjoitettu isolla ja välillä pienellä:

Midsummer Day (Elfsong s. 207), *Keskikesän Päivä* (G s. 216)
Midsummer Eve (Elfsong s. 242), *Keskikesän aatto* (G s. 252)

Tosin myös keskikesä kuuluisi kirjoittaa pienellä.

Hopeavarjojen suomentaja Hlinovsky käyttää isoa alkukirjainta moniosaisessa nimessä vain kerran. Silloinkin nimi on tullut edellisistä osista:

Blackstaff Tower (Silver Shadows s. 8), *Mustasauvan Tornin* (H s. 14)

Muuten hän käyttää suomen oikeinkirjoitussääntöjen mukaisesti pieniä alkukirjaimia, esimerkiksi:

Suldusk tribe (Silver Shadows s. 70), *suldusk-heimo* (H s. 82)

Perhesalaisuuden kirjoittajalla Kareella on huojuntaa isojen alkukirjainten käytössä. Hän käyttää pieniä alkukirjaimia maantieteellisistä nimistä, esimerkiksi:

Mere of Dead Men (Thornhold s. 114), *Kuolleiden miesten suo* (Kare s. 138)

Howling Cat Court (Thornhold s. 259), *Ulvovan kissan aukio* (Kare s. 307)

Toisaalta hän käyttää rakennuksista isoja alkukirjaimia, esimerkiksi:

Stoneshaft Hold (Thornhold s. 132), *Kivikairojen Sali* (Kare s. 159)

Burning Troll (Thornhold s. 190), *Liekehtivä Peikko* (Kare s. 227)

Waterdeep Castle (Thornhold s. 268), *Syväveden Linnake* (Kare s. 317)

Arvonimissä ritarin Sir on aina kirjoitettu isolla alkukirjaimella ja muutkin arvonimet ovat isolla, esimerkiksi:

Guardian of the Order (Thornhold s. 305), *Veljeskunnan Suojelija* (Kare s. 360)

Ritarikunnasta Kare käyttää koko nimen yhteydessä pieniä kirjaimia:

the Holy Order of the Knights of Samular (Thornhold s. 137), *Samularin ritarien pyhä veljeskunta* (Kare s. 165)

Mutta toisaalta hän käyttää ritarikuntaan viitatessaan isoa alkukirjainta, mikä ei ole Itkosen mukaan suotavaa:

the Order (Thornhold s. 59), *Ritarikunta* (Kare s. 73)

Hlinovsky on kääntäjistä ainut, jolla ei ole huojuntaa isojen kirjaimien käytössä. Kare käyttää suomenkielen mukaisesti pieniä kirjaimia maantieteellisistä nimistä, mutta käyttää isoja kirjaimia runsaasti muissa nimissä. Györffy käyttää isoja ja pieniä kirjaimia sekaisin ja Kinnunen on jättänyt lähes kaikki englanninkielisen nimistön isot alkukirjaimet suomennokseen.

7. PÄÄTELMÄ

Fantasian kääntäminen sisältää samat haasteet kuin yleensä kaunokirjallisuuden kääntäminen sekä muutamia fantasialle tyypillisiä haasteita. Vaikka sekundaarimaailmaan sijoittuvan fantasian kulttuurisia piirteitä ei ole tarpeen kotouttaa, fantasiassa on muita haasteellisia osa-alueita, kuten nimien ja keksittyjen sanojen kääntäminen.

Suomentaja voi käyttää nimien kääntämisessä useampaakin strategiaa: hän voi kääntää kaikki merkitsevät nimet, hän voi kääntää vain osan merkitsevistä nimistä, jättää kaikki alkuperäiseen muotoonsa tai käyttää jotain välimuotoa. Suomentajan olisi kuitenkin hyvä olla tietoinen vaihtoehtoistaan, jotta hän voi tehdä tietoisien valinnan. Usein tuntuu siltä, että varsinkin spekulatiivisen fiktion genreä tuntemattomat suomentajat käyttävät automaattisesti nimen suomentamisen linjaa pysähtymättä miettimään asiaa. Toisaalta tässäkin materiaalissa näkyy, että toisilla kääntäjillä ei ole yhtenäistä linjaa ollenkaan, ja tämä varmasti vaikuttaa luettavuuteen.

Ajatusviivoja ja puolipisteitä käytetään suomessa huomattavasti vähemmän ja eri tavoilla kuin englannissa. Suomentaessa tämä erilaisuus tarkoittaisi sitä, että kääntäjällä pitäisi olla aikaa ja kiinnostusta muokata lauserakenteita enemmän suomen mukaiseksi, mikäli kääntäjä tavoittelee tekstiin sujuvaa luettavuutta. Toisinaan tämä voi tarkoittaa sitä, että englanninkielisen kirjoittajan kirjoitustyyli muokkautuu myös erilaiseksi. Kääntäjän onkin oltava tästä tietoinen, jotta hän voisi tehdä tietoisia valintoja kirjoitustyylin suhteen sen sijaan, että hän kopioisi suoraan kirjoittajan tekstejä välimerkkeineen. Myös niin perustavanlaatuisia välimerkkiä kuin pilkkua käytetään englannissa aivan toisin kuin suomessa, mutta pilkkujen kääntämisen tutkiminen on aivan liian laaja aihe tähän tutkielmaan.

Tässä materiaalissa kääntäjät näyttävät jättävän puolipisteet ja ajatusviivat suurimmaksi osaksi samalla tavalla kuin ne oli lähtötekstiin kirjoitettu. Molemmat välimerkit esiintyvät myös suomennetussa materiaalissa englannin kieliopin

mukaan, eivätkä suomen kieliopin mukaisesti. Kaksoispisteitä oli käytetty suomen kieliopin mukaan.

Nimet oli pääsääntöisesti suomennettu *Taru Sormusten herrasta* antaman mallin mukaan eli aina, kun nimi tarkoittaa lähtötekstin kielellä jotain. Kolmella kääntäjällä oli selvää huojuntaa isojen kirjainten käytössä. Jokaisen kääntäjän ratkaisut poikkesivat edellisten käytännöistä, mikä tuo sarjaan selvän epäyhtenäisyyden tunnun.

Vaikka kirjat kuuluvatkin samaan sarjaan, niiden nimistön käännösstrategioissa ei ole yhtenäisyyttä. Useimmat ensimmäisestä kirjasta lähtien mukana olleet elementit, kuten *Mustasauvan Tornin* (*Blackstaff Tower*), on kuitenkin käännetty samalla tavalla sekä varsinaisen sanojen tarkoituksen että isojen kirjainten käytön suhteen. Muissa nimissä ei ole selkeää käyttöä.

Tämä viitanee siihen, ettei kustantajalla ole mitään linjaa nimistön kääntämisen suhteen ja jokainen kääntäjä joutuu päättämään sen itse. Nimistöstä saa myös sen käsityksen, ettei kustantajalla ole tiedostoja edellisten kääntäjien ratkaisuksista. Tällainen tiedosto olisi helppo koota ja auttaisi uusia kääntäjiä työssään, koska siihen voisi koota jo käännetty nimet. Se, että kustantaja ei ole vaivautunut tekemään edes yhtä tiedostoa kääntäjien avuksi, vaikuttaa piittaamattomuudelta sekä kääntäjiä, lukijoita että kirjojen laatua kohtaan. Muutama keskustelupalstalle [Risingshadow.nettiin](https://www.risingshadow.net) kirjoittava fantasian lukija onkin tästä huomauttanut.

Kriitikko ja lukija eivät myöskään tiedä miten paljon kääntäjällä on ollut aikaa ja resursseja käytettävissään, koska näitä tietoja ei ilmoiteta missään. Aika ja resurssit ovat kuitenkin kriittisiä suomennoksen laadun kannalta, ja niiden pitäminen poissa yleisön tietoisuudesta voi tehdä hallaa kääntäjille ja lukijoiden odotuksille. Kaikista materiaalinani olevista käännöksistä on jäänyt tuntuma, että niistä olisi voinut tulla parempia, mikäli kääntäjällä olisi ollut enemmän aikaa käytössään. Lisäksi etenkin spekulatiivisen kirjallisuuden suomentajat voisivat hyötyä suuremmista resursseista, koska fantasiamaailmoista on yleisesti ottaen

paljon tietoa erilaisilla fanisivustoilla internetissä. Kääntäjän ongelmana ovat kyseisten sivujen luotettavuus sekä yleensä tieto niiden olemassa olosta.

Aiemmin kustantajat eivät edes laittaneet suomentajien nimiä näkyviin. Kenties nyt olisi aika saada kääntäjien työ vielä näkyvämmäksi ja tuoda esille käännöksiin kriittisesti vaikuttavat asiat, kuten suomentajalle annettu aika ja resurssit.

8. LÄHTEET:

Tutkimusaineisto:

Kinnunen, Kirsi, kääntäjä. *Haltian varjo*. Kirjoittanut Elaine Cunningham.

Pieksanmäki: Kustannus Oy Jalava: 2001.

Györrffy, Lassi, kääntäjä. *Haltialaulu*. Kirjoittanut Elaine Cunningham.

Pieksanmäki: Kustannus Oy Jalava: 2002.

Hlinovsky, Satu, kääntäjä. *Hopeavarjot*. Kirjoittanut Elaine Cunningham.

Pieksanmäki: Kustannus Oy Jalava: 2003.

Kare, Sari, kääntäjä. *Perhesalaisuus*. Kirjoittanut Elaine Cunningham. Jyväskylä:

Kustannus Oy Jalava: 2004

Lähteet:

Amazon.com: Fantasy – Science Fiction & Fantast: Books: Series, Epic, Historical, Contemporary, Magic & Wizards & More. http://www.amazon.com/exec/obidos/tg/browse/-/16190/ref=br_bx_c_1_3/104-3885721-9783967 (katsottu 17.5.2006)

Bertills, Yvonne. *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature*. Turku: Åbo Akademi University Press, 2003.

Chesterman, Andrew. Kriitikko ja käännösefektit. Teoksessa Outi Paloposki ja Henna Makkonen-Craig (toim) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus (AKO), yliopistopaino, 2000.

Cunningham, Elaine. *Elfshadow*. USA: TSR, Inc, 1991

Cunningham, Elaine. *Elfsong*. USA: TSR, Inc, 1994

Cunningham, Elaine. *Silver Shadows*. USA: TSR, Inc, 1996

Cunningham, Elaine. *Thornhold*. USA: TSR, Inc, 1998

Fantasiakirjallisuus - Wikipedia. 4. toukokuuta 2006
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Fantasiakirjallisuus> (katsottu 17.5.2006)

Greenwood, Ed, Jason Carl. Rand. *Travelogue Bonus Edition: The Herald's Holdfast* <http://www.wizards.com/dnd/article.asp?x=fr/fx20020731rt> (katsottu 11.5.2006)

High Fantasy – Wikipedia. Wikipedia. 2. toukokuuta 2006
http://fi.wikipedia.org/wiki/High_Fantasy (katsottu 17.5.2006)

Hopkins, John D. *AK2 Reference Guide to Punctuation*. 26 January 2006
<http://www.uta.fi/FAST/AK2/puncguid.html>

Itkonen, Terho. *Uusi kieliopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2002.

Juva, Kersti, Eila Pennanen ja Panu Pekkanen (runot). *Taru Sormusten Herrasta*. Kirjoittanut Tolkien, J. R. R. Juva: WSOY, 1989.

Leppihalme Ritva. Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Teoksessa Outi Paloposki ja Henna Makkonen-Craig (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus (AKO), yliopistopaino, 2000.

Nieminen, Heidi. *A Rash Adventure - Translating Fantasy Fiction*. Helsinki: Pro Gradu tutkielma, 2000.

Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi B.V., 1991.

Oittinen, Riitta. Kääntäminen uudelleenlukemisenä ja uudelleenkirjoittamisena. Teoksessa Outi Paloposki ja Henna Makkonen-Craig (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus (AKO), yliopistopaino, 2000.

Oittinen, Riitta. *Liisa, Liisa ja Alice*. Vammala: Tampere University Press. 1997
Pettersson, Juhana. *Roolipelmanifesti*. Helsinki : Like, 2005

Salovaara, Mika (Darkki), *Risingshadow.net :: Pääsivu*
<http://www.risingshadow.net/phpBB2/portal.php> (katsottu 7.11.2006)

Saramäki, Sami. *Tähtivaeltaja::Babeknabel - Babeknabel* <http://babeknabel.fi/>
(katsottu 7.11.2006)

Sinisalo, Johanna. Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä. Teoksessa Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BJT Kirjastopalvelu Oy, 2004.

Tymn, Marshall B., Kenneth J. Zahorski ja Robert H. Boyer. *Fantasy Literature: A Core Collection and Reference Guide*. R. R. Bowker 1979.
Vehmas-Lehto, Inkeri. Kopiointia vai kommunikointia: johdatus käännösteoriaan. Helsinki : Finn lectura, 1999.

ENGLISH SUMMARY

Searching for quality: About the Finnish translations of Elaine Cunningham's fantasy books

In this thesis I have tried to evaluate the quality of four English-Finnish translations of young adult fantasy books from the same author and the same series but by different translators. The books are Elaine Cunningham's *Elfshadow*, *Elfsong*, *Silver Shadows*, and *Thornhold*. There is not much research done about the quality of young adult books or fantasy books and so they are a rich field for research. The books in question are from a series called *Song and Swords*, and they belong to the *Forgotten Realms* roleplaying world.

I looked at the way the translators have dealt with dashes, semicolons, and colons from the first chapters of the books, except for *Thornhold* where I had to take both the first and the second chapter because the first chapter was shorter than in the other books. I also looked at how they had translated names in the whole books.

Many of the Finnish readers of fantasy, or more broadly speculative fiction, talk avidly about the quality of the translations that they have read. They are especially vocal on the internet message boards or forums such as *Risingshadow.net* where younger readers gather to discuss books. Fantasy translations are especially popular among them and so the translations can influence the writing skills of the younger readers. Yet there has been almost no research into the translations of fantasy books outside of a few classics such as Tolkien's *Lord of the Rings* or Carroll's *Alice in Wonderland*. Also, there has been no research about the translations of roleplaying game based books.

People have attempted to define fantasy over the years. Todorov defined three different fantasy book types: fantastic, uncanny and marvellous. However, these were meant to analyse 17th century literature and not very useful today. Hume and Sinisalo both define fantasy as fiction with elements that are not possible in the

real world. However, that definition is very loose and so cannot be used without further definitions.

Fantasy has been divided into many different subcategories. Most of them exist for commercial reasons so that bookstores and internet based bookstores can help their customers find what they are looking for. However, there can be significant differences between the subject matter and atmosphere from one subcategory to the next and it would benefit the translators to know at least something about the special properties of the subgenre they are translating.

One of those subgenres is roleplaying game based fantasy books which have conventions and expectations different from others. Unfortunately, Finnish translators do not have translated gaming sourcebooks to fall back on for vocabulary and have to make up their own.

Some might consider translating fantasy fiction, which is set in a different world and different culture, to be easier than trying to translate between the cultures is the real world. However, fantasy genre has its own differences. One of the most talked about is what to do with invented names. Also, some of the subgenres rely on a certain atmosphere which is affected very much by word choices and therefore the translator's choices. It is possible to destroy the mood of a story with a few badly chosen sentences.

However, most of the readers of fantasy are not bothered by the translation problems caused by fantasy elements but by ordinary problems such as poor sentence structures, words choices, and inconsistencies. It seems that the biggest problems facing a fantasy translator are lack of time and resources.

On the other hand, it is difficult to measure the quality of a translation. Usually this is done by looking at the errors in the translation when compared to the source text but these can be just cultural differences which the translator has

wanted to make more understandable to the readers. Usually the people critiquing literature and therefore literature translations do not know much about translating.

Examination of the material

In my material, almost all of the dashes have been left in to the translated texts. Only one translator had once substituted a dash for a period. Some of the dashes were in accordance with the way that Finnish language uses them but there are far too many of them. Finns are cautioned to use dashed sparingly and they are used much more freely in the English language. Dashes can be also distracting in the text since they can be seen easily.

All of the colons that I examined were within the parameters of the Finnish language because their use is the same in both languages. All of the colons that the writer Cunningham used were left in the translations.

All of the semicolons were also left in the material. Most of them are used differently than the Finnish language would require because English and Finnish have completely different rules for the semicolon. Translators should therefore be very careful with their use of the semicolon. Most of them could be replaced with simple periods but some would require some sentence restructuring. It also seems that the translators did not have time required for the restructuring.

The translators seemed to leave the English punctuation in the translated text. Only one translator had changed one sentence structure enough that he was unable to us the original punctuation. Unfortunately, the use of punctuation is not identical in the two languages.

In this material, almost all of the names that have a meaning in the original English language have been translated. The names can be split roughly into three categories: fully translated, partially translated, and not translated. In the first category there are mostly names of places which all mean something such as

“Yellow Snake Pass” or “Feast of the Moon”. In the second category there are mostly names of people such as “Galinda Raventree” or “Alghairon’s Tower”. Almost all of these names have been translated as close to the original meaning as possible. There are some exceptions, such as “Mirthful” translated into “Mirthintäysi” or “Misty Forest” into “Sumuiset Vuoret”. In the first book there are also place names with alliteration and the translator has chosen to keep that instead the meaning of the words such as “Smiling Siren” which was translated into “Sirkeä Seireeni”.

The third category has names that do not have any meaning such as “Lucia Thione” or “Mystra”. They have been left into the text as they are.

All of the names with more than one word have big letters starting the subsequent word or words. However, this is not the Finnish convention. Finnish names use a big letter only in the initial word. Despite this, three of the four translators have chosen to keep the big letters in the names. Even the custom of these three translators are different from each other. The translator of the first book has chosen to keep all big letters in her translation. I could not find a pattern to the way the translator of the second book has kept big letters or omitted them. Sometimes he has big letters such as “Keskikesän Päivä” and sometimes he has substituted them with a small letter such as “Keskikesän aatto”. The translator of the third book has used small letters except when there is a precedent in one of the earlier books that the same name has been written with big letters such as “Mustasauvan Tornii”. The translator of the fourth book has used small letters in the names of places but has kept big letters in all of the other names. It is possible that usage in the previous books has affected her choice since all of the names that come from the previous books are either names of people or buildings.

It seems that the translation of names and the punctuation might be able to tell something of the time the translators has had and if she or he knows about the choices available. If translator just mimics the previous translators’ work she or he can be deprived of interesting options which could improve the translation –

especially when translating fantasy which could support innovative practices. However, too often translators of fantasy are chained to what has come before them to change the way their customs.

It seems that while the examination of punctuation or name translation cannot be used as the only criterion of the quality of literature translation, it can give some guidelines to how much time and resources the translator has had. It can also give indication of how much the publisher is ready to invest to their product. However, it cannot accurately describe how good a translator is in her or his work because the critic cannot know the how much time and resources the translator was given.